

SANATON VIESTINTÄ POLIISIN TYÖKALUNA

Sanattoman viestinnän merkitys poliisin päivittäisissä työtehtävissä
Benjamin Ovadia

1/2019

Tiivistelmä

Tekijä Benjamin Ovadia	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK)/AMK2016/3	
Julkaisun nimi Sanaton viestintä poliisin työkaluna	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Pauli Mäkelä / Esitutkinta Mikko Mäkinen / Esitutkinta	Opinnäytetyön muoto Tutkimuksellinen opinnäytetyö Laadullinen	
Tiivistelmä		
<p>Tämän opinnäytetyön aiheena on sanaton viestintä. Tarkoituksena on tarkastella sanattoman viestinnän merkitystä poliisityössä ja selvittää miten keskiverto poliisi ymmärtää sanatonta viestintää. Tarkoituksena on myös selvittää, pitävätkö poliisit sanatonta viestintää ammattinsa kannalta tärkeänä.</p> <p>Työssä on käytetty sanattomasta viestinnästä tehtyjä tutkimuksia ja siihen liittyvää teoriaa laajasti. Työssä on myös hyödynnetty haastattelumenetelmää tiedon keräämiseksi. Suomessa työskenteleviä poliiseja koskevat haastattelut on toteutettu teemahaastatteluina ja haastateltavien poliisien työpaikat sijoittuivat eri puolille Suomea. Lisäksi työssä on hyödynnetty tutkimusta poliisien kyvystä tunnistaa tunteita ilmeiden perusteella.</p> <p>Haastatteluista saadun aineiston perusteella selvisi, että vaikka poliisien tietämys sanattomasta viestinnästä vaihteli, heistä kaikki pitivät sanattoman viestinnän merkitystä poliisin työn kannalta erittäin tärkeänä. Aineiston perusteella selvisi myös, että poliisit yhdistivät sanattoman viestinnän tuoman hyödyn yllättävän samankaltaisiin poliisin kohtaamiin tilanteisiin. Poliisin kyvystä tunnistaa tunteita ilmeiden perusteella tehdyn tutkimuksen aineisto paljasti suuriakin yksilökohtaisia eroavaisuuksia, mutta toisaalta myös sen, että poliisien oli helpompi tunnistaa tiettyjä tunteita helpommin. Aineisto paljasti helpoiten tunnistettujen tunteiden olevan suoraan kytköksissä tunnetun tunteen vahvuuteen. Mitä vahvemmin tunne ilmeni, sen helpommin se kyettiin tunnistamaan.</p>		
Sivumäärä 38 + 1 LIITESIVU	Tarkastuskuukausi ja vuosi 02/2019	Opinnäytetyökoodi (OPS) Amk2016ONT
Avainsanat Otello error, Brokaw hazard, Illustrators, Baseline, Emblems, Cluster, Duping delight, Deception guilt, Detection apprehension		

	1
1. JOHDANTO.....	2
2. AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI.....	4
2.2 Haastattelu tiedonhankintamenetelmänä.....	4
2.3 Haastattelun analysointi.....	5
2.4 Laadullinen tutkimus	6
2.5 Tulkinta ja analysointi.....	6
3. TEEMAHAASTATTELU, TAVOITTEENA LAADULLINEN TUTKIMUS POLIISIN SANATTOMAN VIESTINNÄN YMMÄRTÄMISESTÄ.....	7
4. TUTKIMUS POLIISIN KYVYSTÄ TUNNISTAA TUNTEITA ILMEIDEN PERUSTEELLA	9
5. TUNNETILAT JA NIIDEN TUNNISTAMINEN ILMEIDEN PERUSTEELLA ..	12
5.1 Suru.....	12
5.2 Ilo.....	13
5.3 Viha.....	14
5.4 Inho.....	15
5.5 Halveksunta/ylimielisyys.....	16
5.6 Pelko	17
5.7 Yllättyneisyys.....	18
6. VALEHTELU	19
6.1 Ihmisen tarve valehdella.....	21
6.2 Syyt valehtelun epäonnistumiselle.....	23
6.3 Valehtelusta johtuva syyllisyys.....	24
6.4 Pelko kiinnijäämisestä	25
6.5 Valehtelusta seuraava ilon tunne.....	26
7. SANATTOMAN VIESTINNÄN ILMENEMINEN.....	27
7.1 Keho.....	27
7.2 Kädet.....	28
7.3 Illustraatiot.....	28
7.4 Tunnuskuvalliset eleet	29
7.5 Asento.....	30
7.6 Kasvot	30
7.6.1 Mikroilmeet.....	31
7.6.2 Silmät	31
7.7 Ääni.....	32
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	34
LÄHTEET.....	36
LIITE.....	39

1. JOHDANTO

Olet kävelemässä kotiisi myöhään yöllä, kun huomaat miehen, joka kävelee sinua kohti. Yhtäkkiä hän alkaa tihentämään askeleitaan kävelen nopeammin sinua kohti keho eteenpäin nojautuneena, pitäen käsiään tiukasti nyrkissä. Hänen kulmakarvansa ovat painuneet alaspäin ja hänen huulensa ovat puristettuna tiukaksi viivaksi. Hän katsoo silmät suurina suoraan sinua.

Mitä tarina sai sinut tuntemaan? Mitä ajattelit tapahtuvan seuraavaksi? Mihin lopputulokseen ikinä päädytkään, perustui täysin tarinan miehen sanattomaan viestintään. Sinun ei tarvinnut kuulla miehen sanovan yhtäkään sanaa saadaksesi todennäköisesti selvän ja vaistonvaraisen kuvan tilanteesta ja miehen päämääristä pelkästään hänen käyttäytymisen perusteella.¹ Tätä on sanaton viestintä.

Tein aiheesta opinnäytetyön, koska sanatonta viestintää ei ole juurikaan käsitelty Poliisiammattikorkeakoulussa. Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi sanattoman viestinnän myös siitä syystä, että koen aiheen tärkeäksi työkaluksi poliisin päivittäisessä työssä. Sanaton viestintä ja sen tunnistaminen poliisin arjessa voi antaa esimerkiksi suuntaa seikkoihin, joista kuultava valehtelee kuulustelun aikana. Sanaton viestintä tarjoaa myös valvonta- ja hälytys sektorilla toimiville poliiseille suuntaviitteitä epäselvissä tilanteissa, sekä auttaa havaitsemaan nopeasti kohdehenkilön sen hetkisen tunnetilan, jolloin poliisi pystyy tekemään nopealla arvioinnilla tehokkaita ratkaisuja toiminnallisesti ajatellen.

Sanaton viestintä tarjoaa asiakkaan kohtaavalle poliisipartiolle erinomaisen työkalun myös siitä syystä, että tunnetiloja tulkitsevan ja ymmärtävän poliisin on helpompi ennakoida tulevaa asiakkaan käytöksen perusteella. Taidon osaava poliisi pystyy lukemaan asiakkaan tunnetilan hetkessä, mikä antaa hänelle tietoa asiakkaan aikomuksista; aikooko asiakas juosta karkuun, onko hän hyökkäämässä partion kimppuun vai sulkeutuuko hän täysin? Tunnetilan tunnistaminen antaa mahdollisuuden myös tehokkaaseen puhuttamiseen, jolloin poliisipartio pystyy purkamaan tilanteen puhuttamalla siten, että tilanne ei eskaloitu tilanteeseen, jolloin poliisin on pakko käyttää laillistettuja voimakeinoja. Sanaton viestintä tarjoaa siis työkaluna poliisille tietoa tulevasta. Tämä itsessään voi olla jo ratkaiseva tekijä poliisin kohtaamissa vaativissa tilanteissa.

---

¹ David Matsumoto, Mark G. Frank & Hyi Sung Hwang – Nonverbal communication 2013: 3

Rikostorjuntasektoria ajatellen sanatonta viestintää ymmärtävä tutkinnassa työskentelevä poliisi, jonka tehtävänä on kerätä ja analysoida saamaansa informaatiota saa arvokasta lisäinformaatiota kuulustelussa olevalta asiakkaalta, välillä jopa asiakkaan itse sitä tiedostamatta. Tässä tapauksessa tarkoitan informaatiolla valheiden paljastumista, tunnetilojen huomaamista sekä selvitetävän tapahtumaketjun kokonaiskuvan nopeampaa hahmottamista. Valheen tai tunnetilan tunnistaminen ei kuitenkaan itsessään ole millään muotoa oikeudellinen näyttö, eikä sitä pidä kirjata kuulusteluun. Se antaa kuitenkin viitteitä esitutkintaan johtaen tutkijaa oikeille jäljille totuuden löytämiseksi.

Opinnäytteen yhtenä tarkoituksena onkin toimia poliisimiehelle eräänlaisena opetusmateriaalina tai oppaana, jotta poliisi osaisi etsiä, huomata ja tulkita kohteessa tapahtuvaa sanatonta viestintää, joka paljastaa kohteen todelliset tuntemukset ja antaa merkkejä valehtelusta. Sanaton viestintä ilmenee lyhyesti todettuna erittäin monella tapaa. Sanattoman viestinnän tulkinta ei ole taikuutta tai voodoota, vaan se perustuu täysin tieteelliseen näyttöön, jota on kerätty jo yli puoli vuosisataa, josta kokosin osan opinnäytetyöhöni. Käsittelen sanatonta viestintää aiheena melko laajasti, sillä se antaa aiheesta paremman kokonaiskuvan ja helpottaa täten yksittäisten asioiden sisäistämistä.

Mikäli henkilö omaa taidon lukea toisen kasvoja, se tarjoaa hänelle suuren määrän informaatiota toisen osapuolen aikeista, motiiveista, persoonallisuudesta, luotettavuudesta ja uskottavuudesta. Kasvoilta ilmenevät tunteet voivat informoida meitä haitallisista tarkoituksista, piilotetusta informaatiosta tai petoksesta. Kasvoilta ilmenevät tunteet paljastavat em. seikkoja siitä syystä, että tunteet ovat välittömiä, automaattisia, tiedostamattomia ja tahdosta riippumattomia reaktioita asioihin, jotka ovat meille tärkeitä.²

Matthew McKay huomasi tutkimuksessaan suurimman osan viestinnästä ihmisten välillä ilmenevän sanattomana viestintänä. Tutkimuksessa selvisi, että ihminen viesti suurimmaksi osaksi elehtien kehollaan ja kasvoillaan (55%). Seuraavaksi eniten viestintä näkyi äänessä (38%) ja vähiten sanoissa (7%).³ Suurin osa ihmisistä eivät ole hyviä lukemaan mikroilmeitä tai alkavia tunteita kasvoilta, osa kuitenkin osaa jo luonnostaan tulkita kasvoissa tapahtuvaa sanatonta viestintää. Taidon voi kuitenkin oppia.⁴

Ihmiset paljastavat päivittäin tahtomattaan piilotettuja tunteitaan ja antavat merkkejä valehtelusta kasvoillaan, kehollaan ja äänellään. Valehtelu voi näkyä esimerkiksi eleinä,

² Matsumoto YM. – Nonverbal communication 2013:15

³ Matthew McKay, Martha Davis, Fanning Patrick – Messages, the communication skill book 2009:63

⁴ Matsumoto YM. – Nonverbal communication 2013:41

ilmeinä, äänenkorkeuden hetkellisenä muutoksena tai näiden yhdistelmänä. Ihmiset eivät pysty aktiivisesti vaikuttamaan siihen, milloin he tuntevat ja minkä tunteen he tuntevat, joten harhaanjohtaminen sanattomalla viestinnällä on erittäin vaikeaa, jos kuuliija on tutustunut sanattomaan viestintään riittävästi nähdäkseen valheiden taakse.⁵

Kaikki valheet eivät kuitenkaan aina epäonnistu ja osa niistä pystytään esittämään täydellisesti. Tämä kuitenkin vaatii valheen kertojalta kokemusta valehtelusta, lahjakkuutta näyttelemisessä tai valehdeltavan osapuolen keskittymisen herpaantumista. Asiaa vaikeuttaa suuresti myös, mikäli henkilö, jolle valehdellaan ei tiedä mitä hänen pitäisi etsiä ja tarkkailla asiakkaan vastatessa kysymyksiin tai valehdellessaan tarinassaan.

Tutkimuskysymykset: Tunnistavatko poliisit tunteita ilmeiden perusteella? Ovatko poliisit tietoisia sanattomasta viestinnästä?

2. AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI

2.2 Haastattelu tiedonhankintamenetelmänä

Haastattelu on vuorovaikutusta haastattelijan ja haastateltavan välillä.⁶ Haastattelu on tiedonhankinnan perusmuotoja. Halutessamme saada tietoa ihmisten mielipiteistä, uskomuksista tai käsityksiä tutkittavasta aiheesta, on luonnollista keskustella heidän kanssaan. Haastattelu voidaan toteuttaa monella eri tavalla, esimerkiksi teemahaastatteluna.⁷ Haastattelu on itsessään myös erittäin joustava tutkimustulosten hankkimistapa.⁸

Haastattelun etuina voidaan pitää esimerkiksi sitä, että sillä pystytään näkemään ihminen subjektina tutkimustilanteessa hänelle suodun vapaan kerronnan kautta. Tällöin haastattelu voidaan asettaa laajaan kontekstiin. Haastattelu tarjoaa myös mahdollisuuden vastausten ja kysymysten selventämiseen, mikäli se koetaan, tilanteesta riippuen, tarpeelliseksi. Haastattelu tiedonhankintana siis tarjoaa mahdollisuuden syventyä itse aiheeseen ja

---

⁵ Aldert Vrij – Detecting lies and deceit 2008:65

⁶ Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaori – 2017: 13

⁷ Hirsijärvi & Hurme – 2011: 11

⁸ Hirsijärvi & Hurme – 2011: 34

saataviin tietoihin.⁹ Myös kokemusta pidetään tärkeänä tutkimuskohteena, vaikka sitä ei pidetäkään aina välttämättä täysin ainutkertaisena.¹⁰

Haastattelua voidaan pitää nykypäivän käytetyimpänä tiedonhankkimismenetelmänä, joka läpäisee koko yhteiskunnan.¹¹ Haastattelu itsessään voidaan jakaa kysymysten perusteella kahteen osaan: strukturoituihin ja puolistrukturoituihin. Puolistrukturoiduista metodeista yleisin on teemahaastattelu. Teemahaastattelun lähtökohtana on aihepiirin samana pysyminen, haastattelusta riippumatta. Se luo kuitenkin mahdollisuuden muotoilla kysymykset eri tavoin sekä esittää kysymykset eri järjestyksessä, haastattelusta riippuen.¹² Haastattelun jälkeen syvennyttään saatuun aineistoon analyysin avulla.

2.3 Haastattelun analysointi

Haastateltavat eivät anna haastattelussa aina välttämättä suoria vastauksia tutkimuskysymyksiin, vaan ne on analysoitava saadusta materiaalista.¹³ Haastattelua läpikäydessä tulos on yleensä jotakuinkin laaja ja sekava kasa informaatiota. Kolme toisiinsa kytköksissä olevaa tehtävää, joiden kanssa tutkija joutuu painimaan ovat aineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta. Analyysin vaiheet jakautuvat jotakuinkin seuraavanlaisesti. Tutkimusongelma on lähtökohtana, se/ne tulee olla mieluiten jo etukäteen mietittynä, mutta ne voivat muuttua tutkimuksen edetessä. Seuraavaksi mietitään sopiva tapa kerätä aineistoa. Näitä voivat olla esimerkiksi erilaiset haastattelumetodit, kuten jo aiemmin mainitut strukturoidut lomakehaastattelut tai puolistrukturoidut teemahaastattelut.¹⁴

Haastattelumetodin keksimisen jälkeen tutustutaan itse aineistoon ja mietitään tapa, jolla sitä rajataan haluttuun suuntaan. Rajaaminen on tärkeää kokonaisuuden kannalta, mikäli rajaus on tehty liian suppeaksi jää tuloskin helposti ”tyngäksi”. Vastavuoroisesti, mikäli rajaus on liian suurpiirteinen, on tuloksena liian laaja tutkimus ilman selvää, rajattua aihepiiriä. Rajaukset muokkaavat siis tutkimusongelmaa siten, että analyysi mahdollistaa asetettuihin kysymyksiin vastaamisen. Rajauksen jälkeen on pohdittava aineiston luokittelua ja saadusta tiedosta on etsittävä haluttu teema. Teeman löytämisen jälkeen siirrytään itse aineiston analyysiin. Aineiston analyysin tarkoituksena on vertailla havaittuja teemoja, joiden pohjalta muodostetaan tulkintasääntö. Tulosten ilmettyä, aloitetaan niiden koonti ja tulkinta. Lopuksi

---

⁹ Hirsijärvi & Hurme – 2011: 35

¹⁰ Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori – 2017: 12

¹¹ Ruusuvuori & Tiittula – 2015: 9

¹² Ruusuvuori & Tiittula – 2015: 11

¹³ Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen – 2017: 9

¹⁴ Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen – 2017: 15

suoritetaan teorettinen dialogi, jonka tarkoituksena on identifioida mahdolliset jatkotutkimustarpeet.¹⁵

2.4 Laadullinen tutkimus

Jotta laadullisesta tutkimuksesta voidaan puhua, tulee rajata pois kaikki tutkimukset, joissa litteroitu, ja muu aineisto on jälkikäteen koottu strukturoituun kyselymuotoon, mikäli analyysimenetelmänä hyödynnetään ainoastaan tilastollista analyysiä. Havaintoesimerkkien poimiminen tekstiaineistosta ei tee tutkimuksesta laadullista, vaan todistusaineistona käytettyjä viittauksia pitää käyttää enemminkin johtolankoina arvoituksen ratkaisemiseksi.¹⁶ Kvantitatiivisessa analyysissä käytetään lukujen ja niiden välisten järjestelmällisten ja tilastollisten yhteyksien avulla. Lähtökohtana on tietysti aineiston saattaminen taulukkomuotoon, eli tutkimusyksiköt arvotetaan muuttujiksi. Arvo voi olla numeraalinen tai kirjainsymbolinen. Esimerkiksi sukupuolesta puhuttaessa henkilö voi saada arvon sukupuolensa perusteella (n/m).¹⁷

Klassisen koeasetelman sosiaalitieteellisissä sovellutuksissa käytetään usein koe, -ja vertailuryhmiä. Lisäksi tällä koejärjestelylle on tyypillisesti erilaisia testimuuttujia. Testimuuttujien avulla pyritään muotoilemaan jokin yleinen lainalaisuus toimintalogiikan avulla.¹⁸

2.5 Tulkinta ja analysointi

Laadullisen analyysin ja siihen liittyvien tulkintojen päättelyyn on kaksi pääperiaatteellista tapaa. Ensimmäinen tapa vaatii järkkymättömästi aineistossa pitäytymisen, jolloin aineistoa tulee rakentaa aineiston tulkintoja tiiviisti silmällä pitäen. Toinen tapa edellyttää aineiston tulkittamista teoreettisen ajattelun kautta, jolloin aineistoa käytetään apuvälineenä tai lähtökohtana tehtäville tulkinnoille. Tulkinta on itsessään usein haastavaa, sillä tulkintojen varmistaminen tulkittavilta on usein vaikeaa pitkän ajan jälkeen. Toiseksi tekstien analyysi vaatii usein paljon työtä, jotta niiden pituudesta ja monimuotoisuudesta saa selkeän kuvan.

---

¹⁵ Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen – 2017: 12

¹⁶ Alasuutari – 2012: 33

¹⁷ Alasuutari – 2012: 34

¹⁸ Alasuutari – 2012: 35

Kolmannen ongelman aiheuttaa aineistojen laajuus. Neljäntenä ja viidentenä ongelmina ovat testihenkilöiden vastausten tulkitseminen, joihin ei ole olemassa juuri minkäänlaista ohjenuoraa.¹⁹

Laadullisen aineistojen kvalitatiivisia analyysitapoja on olemassa mittava määrä ja niitä keksitään lisää jatkuvasti. Analyysitavoista tyypillisimpiä ovat kuitenkin; kvantitatiiviset analyysitekniikat, teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskursiiviset analyysitavat ja keskusteluanalyysi.²⁰ Näitä analysointitapoja erottavat mm. erot kielen käytössä, tulkinnat todellisuudesta ja tulkinnallinen lukutapa. Menetelmästä riippumatta yhteisenä ongelmana on usein aineiston liian aikainen kerääminen.²¹

3. TEEMAHAASTATTELU, TAVOITTEENA LAADULLINEN TUTKIMUS POLIISIN SANATTOMAN VIESTINNÄN YMMÄRTÄMISESTÄ

Selvitin poliisien sanattoman viestinnän tietämystä ja kuinka tärkeäksi aihe mielletään laadullisen tutkimuksen, eli kvalitatiivisen tutkimustavan kautta. Valitsin tiedonkeruumenetelmäksi kasvotusten tapahtuvan teemahaastattelun, sillä koin saavani syvähaastattelulla parhaimman mahdollisen kokonaiskuvan asiasta. Lisäksi kasvotusten haastattelu on erittäin hyvä tapa saada informaatiota laajemmin. Mielsin valmiiden kysymyslistojen täyttämisen suppeammaksi tiedonkeruumenetelmäksi, joka osittain myös rajaisi vastausten pituutta ja siksi kysyinkin haastatteluiden yhteydessä vain viisi kysymystä, joihin paneuduin syvällisemmin. Haastatteluiden kautta onnistuin saamaan selvän käsityksen haastattelemieni vakituksissa virkasuhteissa olevien poliisien näkökulman sanattoman viestinnän tärkeyteen poliisin ammattia ajatellen, sekä hyvän kokonaiskuvan siitä, kuinka aihe on heillä yleisesti katsottuna hallussa. Valitsin haastateltavikseni poliiseja, jotka toimivat valvonta- ja hälytys sektorilla tai rikostorjunnan sektorilla. Haastattelemieni poliisien virkanimikkeet vaihtelivat vanhemmasta konstaapelista aina komisarioon saakka.

Haastatteluun valitsemani kysymykset olivat sekä avoimia, että suljettuja. Sain kuitenkin jokaiseen kysymykseen laajamittaisen vastauksen, riippumatta kysymyksen avoimuudesta. Saamani aineiston perusteella selvisi, että haastatteleman poliisit, tittelistä ja toimenkuvasta riippumatta, omaavat melko hyvän kuvan sanattomasta viestinnästä yleisesti ajatellen.

---

¹⁹ Eskola & Suoranta – 2014: 145

²⁰ Eskola & Suoranta – 2014: 160

²¹ Eskola & Suoranta – 2014: 161

Kaikki haastateltavani mielsivät sanattoman viestinnän tapahtuvan sekä tahdonalaisesti, että tahdosta riippumatta päivittäisenä osana käytösmalliamme. Lisäksi jokainen haastateltavani yhdisti tunteet ja niiden ilmenemisen kasvoilla sanattomaan viestintään.

Kysyessäni sanattoman viestinnän merkitystä poliisin ammatin kannalta, yllätyksekseni kaikki haastateltavat pitivät sitä erittäin tärkeänä. Etenkin pidempään poliisina toimineet haastateltavat kokivat sanattoman viestinnän tärkeäksi työkaluksi poliisille, toimenkuvasta huolimatta. Asian tärkeys korostui etenkin kentällä toimineiden ja edelleen toimivien poliisien mielestä. He yhdistivät sanattoman viestinnän sekä asiakkaan käyttäytymiseen, että poliisin omaan käyttäytymiseen. Suurin osa haastateltavista ymmärsi sanattoman viestinnän toimivan samoin kuin sanallisen viestinnän – vuorovaikutteisesti.

Haastattelemani poliisit liittivät sanattoman viestinnän vahvasti kaikenlaisiin poliisin kohtaamiin tilanteisiin kaikilla poliisin osa-alueilla aina kansalaisen omatoimisesta rauhallisesta lähestymisestä poliisin kohtaamiin vaativiin tilanteisiin, joissa esimerkiksi kohdehenkilö käyttäytyy väkivaltaisesti. Poliisit yhdistivät sanattoman viestinnän vahvasti tilanteen, tunteiden ja käyttäytymisen ymmärtämiseen, tunnistamiseen ja lukemiseen. Lisäksi osa haastateltavista mielsi sanattoman viestinnän tärkeäksi myös silloin, kun halutaan saada selvyyttä kohdehenkilön mahdollisista tavoitteista ja päämääristä. Haastateltavista kaikki liittivät sanattoman viestinnän myös valehteluun ja sen tunnistamiseen. Aineisto paljasti kuitenkin suuria näkemyseroja siitä, miten valehtelu ilmenee sanattomassa viestinnässä. Aineiston pohjalta kävi ilmi, että osalla haastateltavista olevi ajankohtaista ja täsmällistä tietoa valehteluun liittyen. Tästä huolimatta lähes kaikilla haastatelluilla oli myös harhakäsityksiä valehtelun näkymisestä sanattomassa viestinnässä. Osa haastateltavista ymmärsi eleiden ja ilmeiden monipuolisuuden merkityksen valehtelussa, kun taas osa uskoi valehtelun näkyvän vain ja ainoastaan käsillä tapahtuvassa elekielessä.

Sanattomassa viestinnässä ilmenevä elekieli jakoi mielipiteitä. Osa uskoi esimerkiksi tietäntyyppisiin universaaleihin vihjeisiin, jotka toimivat kuten ”Pinokkion nenä”, eli paljastavan valheen poikkeuksetta kaikilla ihmisillä samalla tavalla, kun taas toiset uskoivat valehtelun ilmenevän ennemminkin yksilökohtaisesti, henkilöstä riippuen. Haastateltavat, jotka uskoivat valehtelun ilmenevän sanattomassa viestinnässä yksilökohtaisemmin, ymmärsivät illustraatioiden merkityksen ja liittivät sen valehtelun seurauksena tapahtuviin hermostollisiin reaktioihin.

Haastateltavista valvonta- ja hälytys sektorilla työskentelevät poliisit kertoivat havainneensa työssään asiakkaiden viestivän lähes poikkeuksetta voimakkaasti sanattoman viestinnän kautta tilanteesta riippumatta. Eniten painotettiin niitä kohtaamisia, joissa asiakas oli kiihtyneessä mielentilassa, kuten hysteerinen tai vihainen. He kertoivat poliisin kohtaamisen herättävän paljon erilaisia tuntemuksia, jotka vaihtelevat lievästä erittäin voimakkaisiinkin tunnetiloihin, kuten halveksuntaan, iloon, pelkoon ja vihaan. Osa haastateltavista mielsi näiden tunteiden tulkitsemisen helpottavan poliisin toiminnan ja puhuttamisen suuntaamista. Poliisit kertoivat esimerkiksi asiakkaan tunnetilojen tunnistamisen olevan suoraan kytköksissä sanojen valitsemiseen hyvässä puhuttamisessa, jolloin voidaan välttää ajautumista voimankäyttöä vaativiin tilanteisiin. Moni haastateltavista painotti puheen olevan poliisin tärkein työkalu ja he uskoivat sanattoman viestinnän tulkitsemisen parantavan mahdollisuuksia hoitaa tilanteet puhumalla.

Aineiston pohjalta kävi ilmi, että rikostorjunta sektorilla toimivat poliisit kertoivat havainneensa sanattoman viestinnän ilmenevän työtehtävissä usein, esimerkiksi kuulusteluissa. Etenkin tällä sektorilla työskentelevät poliisit liittivät sanattoman viestinnän vahvasti valehteluun, kun taas valvonta- ja hälytys sektorilla toimivat poliisit liittivät sanattoman viestinnän enemmän tunteisiin. Yhteistä näille molemmille sektoreille oli sanattoman viestinnän opetus: kukaan haastateltavista ei kertomansa mukaan kokenut oppineensa tarpeeksi sanattoman viestintää Poliisiammattikorkeakoulun perustutkinnossa, vaan suurin osa tiedosta oli peräisin joko myöhäisemmiltä opinnoilta, sanattoman viestintään liittyvästä omatoimisesta opiskelusta tai työkokemusten kautta opittua tietämystä. Haastateltavat olivat myös yksimielisiä poliisin ammatin kehittävän sanattoman viestinnän oppimista alitajuntaisesti. Väitettä perusteltiin poliisin asiakaspalveluammatilla, jolloin uusia ihmisiä kohdataan päivittäin, sekä poliisin kohtaamalla vaativilla tilanteilla.

4. TUTKIMUS POLIISIN KYVYSTÄ TUNNISTAA TUNTEITA ILMEIDEN PERUSTEELLA

Tein em. haastatteluiden lisäksi myös lyhyen testin, jolla pyrin keräämään informaatiota siitä, kuinka hyvin poliisi tunnistaa tunteita ilmeiden perusteella. Valitsin testiin 14 kuvaa, joista jokaisessa osoitettiin yhtä universaalia tunnetta: pelkoa, vihaa, iloa, surua, yllättyneisyyttä, ylimielisyyttä/halveksuntaa tai inhoa. Osa kuvissa ilmenevistä tunteista oli näytelty ja osa aitoja. Kuvissa ilmenevä tunnetila vaihteli lievästä vahvaan. Koe suoritettiin jokaisella kerralla lähes samalla tavalla: näytin jokaista kuvaa satunnaisessa järjestyksessä

yksitellen noin 3:n sekunnin ajan, jonka jälkeen testin suorittajilla oli aikaa miettiä kuvassa ilmenevää tunnetilaa jokaisen kuvan jälkeen niin kauan, kun he kokivat tarpeelliseksi. Testin suorittamisen jälkeen tulos käytiin testin suorittaneen kanssa läpi, jolloin kerroin osallistujalle oikeat vastaukset ja miten kuvissa ilmenevät tunteet pystytään teoriassa havaitsemaan. Koe suoritettiin jokaiselle osallistujalle erikseen. Testiin osallistui 5 naista ja 8 miestä. Testiin osallistuneiden virka-asetat vaihtelivat harjoittelun käyneistä poliiseista aina päällystövirassa toimiviin poliiseihin.

Testitulokset vaihtelivat jokaisen osallistujan kohdalla. Kaikista helpoimmin tunnistettaviksi tunteiksi osoittautuivat pelko, ilo, suru ja viha. Näistä tunteista esitettiin sekä lievästi ilmenevä, että vahvasti ilmenevä tunne. Mitä vahvemmin tunne ilmeni kuvassa olevan henkilön kasvoilta, sitä paremmin osallistujat onnistuivat tunnistamaan ilmenevän tunteen. Vaikeimmin tunnistettaviksi tunteiksi osoittautuivat halveksunta/ylimielisyys, inho, sekä pelko, jota yritettiin naamioida hymyllä. Koe osoitti keskiverto poliisin tunnistavan ilmeestä paljastuvan tunteen noin 7.5:sa kuvassa 14:sta. Parhaiten testistä suoriutuivat poliisit, jotka ovat työskennelleet poliisin ammatissa yli 5 vuotta. Alle 5 vuotta poliisina työskennelleiden tulokset vaihtelivat suuresti.

Pelon tunteesta esitettiin 3 kuvaa, joista onnistuttiin parhaiten, kun kuvassa olevalla henkilöllä esiintyi tunne vahvimmillaan. Kuvassa, jossa pelon tunne näkyi alkuvaiheilla/lievänä, sekoitettiin usein yllättyneisyyteen tunteiden ilmenemisen samankaltaisuuden vuoksi. Kolmannessa pelkoa esittävässä kuvassa esiintyi henkilö, joka yritti peittää kasvoillaan ilmenevää pelkoa hymyilemällä. Tämä kuva osoittautui testin vaikeimmaksi ja siihen vastattiin vain kerran oikein ja yllättävää kyllä, täysin oikein. Kuvaan, jossa pelko näkyi vahvasti vastasi 7/8 miehestä ja 3/5 naisesta oikein, kun taas kuvaan, jossa pelko näkyi lievemmin vastasi oikein 4/8 miehestä ja 1/5 naisesta.

Halveksunta/ylimielisyys jakoi mielipiteitä laajasti. Kaikki testin suorittaneet kertoivat saaneensa kahdesta kuvasta, joissa halveksuntaa/ylimielisyyttä esiintyi negatiivisia tuntemuksia, mutta vain 2/8 miehestä vastasi toisessa kuvassa ilmenevään tunteeseen oikein. Toisessa kuvassa onnistuttiin hieman paremmin, tähän vastasivat oikein 5/8 miehestä. Yllättävää kyllä, halveksunnan/ylimielisyyden tunteen havaitsemiseen ei kyennyt yksikään viidestä testiin osallistuneesta naisesta kummankaan esitetyn kuvan kohdalla. He pärjäisivät kuitenkin huomattavasti paremmin, kun kuvassa ilmeni inhoa.

Kuvaan, jossa esiintyi inhoa, sekoitettiin lähes joka kerralla ylimielisyyteen/halveksuntaan tai vihaan. Yksikään testiin osallistuneista miehistä ei kyennyt tunnistamaan kuvassa

ilmennyttä inhon tunnetta, kun taas 3/5 naisesta vastasi kuvaan oikein, lähes empimättä. Mielenkiintoista tästä teki se, että naispoliiseista oikein vastanneista osoittivat inhon tunteen kasvoillaan täysin tietämättään nähdessään kuvan. Käydessäni testin oikeita tuloksia läpi, inhon tuntemukseen oikein vastanneet naispoliisit kertoivat päätyneensä vastaukseensa sen perusteella, että ”kuvassa ollut henkilö nyrpisti nenäänsä, kuin olisi haistanut jonkin inhottavan hajun”.

Surun tunnistaminen ilmeen perusteella oli testin suorittaneille helpoin tunnistettava. Surua ilmentäviä kuvia oli kaksi, joista toiseen vastasivat oikein miehistä 8/8, sekä naisista 4/5. Kuvassa ilmenevä suru ilmeni lähes täydellisesti. Toisessa surua ilmentävässä kuvassa oikein vastanneita oli saman verran: miehistä tähän vastasivat oikein 7/8 ja naisista 5/5. Testin tuloksia läpikäydessämme lähes jokainen vastanneista totesi tunnistaneensa surun pääosin kuvissa olleiden henkilöiden kulmakarvojen asennon, sekä silmien perusteella.

Myös ilon tunne osoittautui helposti tunnistettavaksi poliisien keskuudessa. Ilon tunne esiintyi kahdessa kuvassa, toisessa vahvasti ja toisessa hieman lievemmin (kontrolloitu ilo). Kuvaan, jossa ilo ilmeni henkilön kasvoilta ns. ”aidosti” vastasivat miehistä 7/8 ja naisista 4/5 oikein. Väärin vastanneet tulkitsivat ilmeen ”väkinäiseksi iloksi”. He eivät olleet siis täysin väärässä, koska tunne oli näytelty, huolimatta siitä, että aidon ilon tunteet ilmenivät kasvoilta. Kontrolloitua iloa ilmentävä henkilö jakoi hieman mielipiteitä sekä oikein vastanneiden, että väärin vastanneiden keskuudessa. Osa vastanneista tulkitsivat kuvan henkilön esittämän tunteen ns. ”sosiaalisesti hymyksi” tai ”väkinäiseksi hymyksi”, kun taas pienempi osa vastanneista tulkitsivat kuvan henkilön tunnetilaksi neutraalin. Tähän vastasivat oikein miehistä 8/8 ja naisista 3/5.

Vihan tunnetta osoitettiin kahdessa kuvassa. Toisessa vahvasti ja toisessa lievästi. Vahvasti vihan tunnetta ilmentävään kuvaan vastasivat oikein miehistä 6/8 ja naisista 4/5. Kuvaan, jossa tunne ilmeni hieman lievemmin, vastattiin oikein miesten keskuudessa 4/8 ja naisten keskuudessa 4/5. Tunne tulkittiin lähes täysin oikein useaan kertaan, kokeeseen osallistuneiden todetessa kuvan ilmentävän ”ärsyyntyneisyyttä tai alkavaa vihaa”.

Yllättyneisyyttä ilmentävät kuvat aiheuttivat testiin osallistuneille miehille hieman enemmän päänvaivaa, kuin naisille. Naisista oikein vastanneita oli 3/5 ja 4/5, kun taas oikein vastanneita miehiä oli 5/8 ja 3/8. Kuvissa ilmenevä yllättyneisyys ilmeni molemmissa kuvissa lähes yhtä voimakkaasti. Väärin vastanneista miehistä ja naisista suurin osa sekoitti tunteen pelkoon, joka ilmenee kasvoilta yllättävän samankaltaisesti, kuin yllättyneisyys.

5. TUNNETILAT JA NIIDEN TUNNISTAMINEN ILMEIDEN PERUSTEELLA

Osan ilmeistä on todettu olevan universaaleja, mikä tarkoittaa niiden esiintymistä ihmisten kasvoilla kaikkialla maailmassa, riippumatta yksilön kulttuurista, uskonnosta, maantieteellisestä sijainnista tai kasvatuksesta. Näihin kasvoilla ilmeneviin tunteisiin kuuluvat pelko, suru, inho, yllättyneisyys, viha, halveksunta sekä ilo.^{22 23 24} Tunteiden herätessä ne laukaisevat tunnereaktioita, jotka näkyvät ilmeinä, sillä kasvojen lihaksisto on yhteydessä sekä autonomiseen, että keskushermostoon.²⁵

5.1 Suru

Kuvat 1²⁶, 2²⁷ ja 3²⁸ (vasemmalta oikealle) ilmentävät surun tunnetta.

Aito suru ilmenee kasvoilla kulmakarvojen sisemmän osan ylöspäin kaartumisena (kuvat 1 ja 2), suupielten alaspäin kääntymisenä, alahuulen lievänä ulos työntymisenä sekä silmäluomien rentoutumisena. Surun ollessa äärimmillään huulet alkavat väristä ja autonominen hermosto alkaa erittää kyyneleitä. Mikään edellä mainituista kasvojen lihaksiston liikkeistä ei kerro aidosta surusta yksinään varmasti. Kulmakarvojen sisempi osa voi nousta ylös esimerkiksi empatiaa tuntiessa.^{29 30}

²² McKay YM. – 2009:63

²³ Paul Ekman – Telling lies 2009:16

²⁴ Viitattu 22.11.2018, luettavissa: <https://www.nytimes.com/2003/08/05/health/conversation-with-paul-ekman-43-facial-muscles-that-reveal-even-most-fleeting.html>

²⁵ Matsumoto YM. – 2013:25

²⁶ Viitattu 11.12.2018, luettavissa: <http://www.garyfaigin.com/faigin-face-blog/facial-expression-sad>

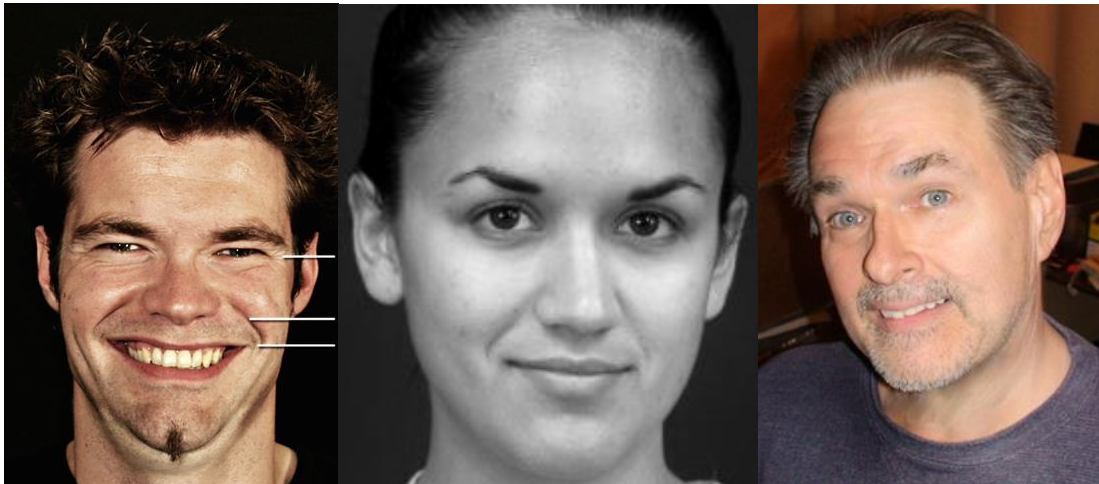
²⁷ Viitattu 11.12.2018, luettavissa: <http://www.garyfaigin.com/faigin-face-blog/facial-expression-sad>

²⁸ <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

²⁹ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <https://www.bl-expert.com/emotions/sadness-as-emotion/>

³⁰ Viitattu 21.11.2018, luettavissa <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

5.2 Ilo

Kuvat 1³¹, 2³² ja 3³³ (vasemmalta oikealle) ilmentävät tai niillä on yritetty esittää ilon tunnetta.

Aito ilo ilmenee kasvoilla silmäkulmien rypistymisenä, poskipäiden kohoamisena, kulmakarvat ovat rentoina neutraalissa asennossa ja hymy ulottuu ”korpasta korvaan” (kuva 1). Ilon tunne on helpoin väärentää kaikista tunteista ja sitä käytetään usein toisen tunteen peittämiseen. Mikäli hymyllä pyritään peittämään esimerkiksi pelkoa, ilo näkyy vain suun alueella, kasvojen ylempään osaan ei pystytä kuitenkaan vaikuttamaan, jolloin pelko paistaa peittelystä huolimatta (kuva 3). Ilo voi olla myös kontrolloitua, kuten kuvassa 2. Tällöin ilon tunne ei näy kasvoilla kokonaisvaltaisesti, vaan pelkästään suun alueella.^{34 35}

³¹ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <http://www.pantomime-popkultur.de/2016/04/micro-expression-the-facial-expressions-of-the-7-basic-emotions-at-a-glance/?lang=en>

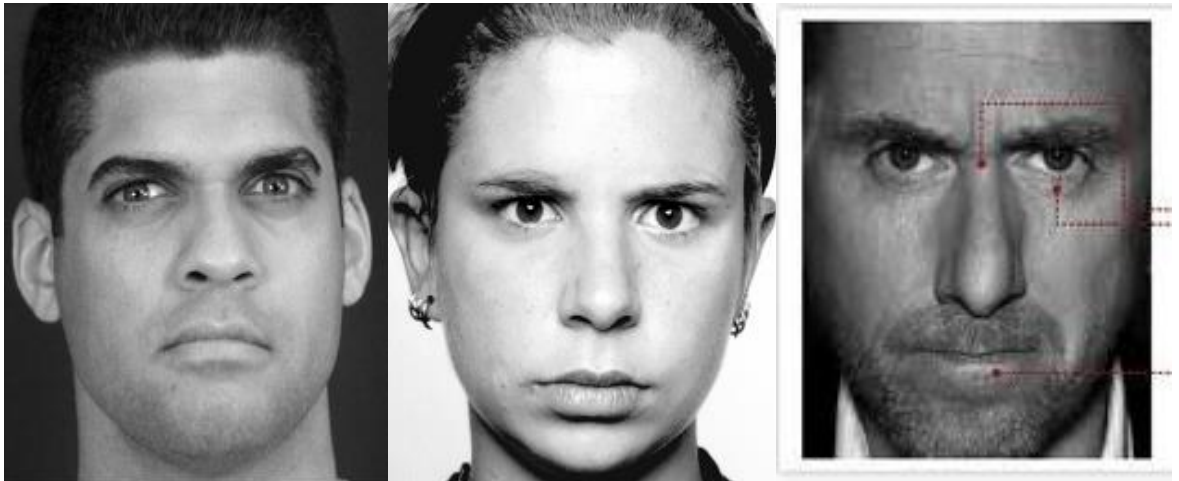
³² Viitattu 09.01.2019, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

³³ Viitattu 09.01.2019, luettavissa: <https://www.bl-expert.com/emotions/happiness-as-emotion/>

³⁴ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <https://www.bl-expert.com/emotions/happiness-as-emotion/>

³⁵ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

5.3 Viha

Kuvat 1³⁶, 2³⁷ ja 3³⁸ (vasemmalta oikealle) ilmentävät vihan tunnetta.

Viha ilmenee lievistä ärsyyntyneisyydestä aina raivoon saakka. Viha saattaa alkaa rakentua hitaasti, alkaen ärsyyntyneisyydestä, mutta se voi myös tapahtua räjähtävästi. Viha näkyy kasvoilla silmäluomien jännittymisenä, kulmakarvojen alaspäin ja hieman yhteen painumisena, (kuvat 1 ja 3), mulkoiluna tai intensiivisenä tuijottamisena silmissä, sierainten laajenemisena, sekä huulten puristuessa tiukasti yhteen (kuva 3). Viha alkaa näkyä aluksi huulten yhteen puristamisena ja leuan kohottamisena aggression merkinä. Yksi vihalle ominainen piirre on myös hampaiden näyttäminen, mikä on myös eläimille tyypillistä. Kehossa viha ilmenee yleensä käsien nyrkkiin puristamisena.^{39 40}

³⁶ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

³⁷ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

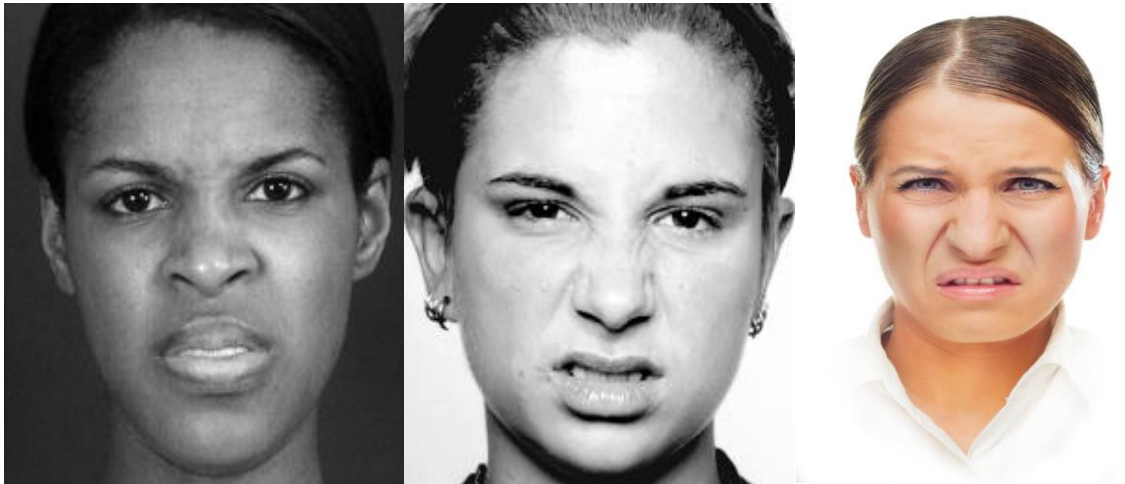
³⁸ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://imotions.com/blog/facial-expression-pictures/>

³⁹ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <https://www.bl-expert.com/emotions/anger-emotion-and-his-perception/>

⁴⁰ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

5.4 Inho

Kuvat 1⁴¹, 2⁴² ja 3⁴³ (vasemmalta oikealle) ilmentävät inhon tunnetta.

Inho ilmenee ylemmän huulen kohoamisena, poskipäiden kohoamisena, sekä nenän rypistymisenä. Inhoa tuntiessa myös alahuuli saattaa liikkua alaspäin, mutta sitä ei ilmene kaikilla ihmisillä. Inhon voi laukaista useampi tekijä, kuten haju, maku, teko, visuaalinen kuva tai vaikkapa inhottava ajatus.^{44 45}

⁴¹ Viitattu 13.12.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

⁴² Viitattu 13.12.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

⁴³ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://danielakawmd.wordpress.com/2010/03/21/micro-expressions-an-in-depth-look/>

⁴⁴ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <https://www.bl-expert.com/emotions/disgust-as-emotio/>

⁴⁵ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

5.5 Halveksunta/ylimielisyys

Kuvat 1⁴⁶, 2⁴⁷ ja 3⁴⁸ (vasemmalta oikealle) ilmentävät halveksunnan/ylimielisyyden tunnetta.

Halveksunta/ylimielisyys poikkeaa muista universaaleista tunteista siten, että se on asymmetrinen: vain toinen suupieli on hieman korotettuna. Ilme on muistuttaa kontrolloitua hymyä, mutta poikkeaa siitä em. epäsymmetrisyytensä vuoksi. Tunne ilmenee kasvoilla toisen suupielen lievänä ylöspäin kiristymisenä, sekä joskus pään lievänä taaksepäin kääntämisenä.^{49 50}

⁴⁶ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://danielakawmd.wordpress.com/2010/03/21/micro-expressions-an-in-depth-look/>

⁴⁷ Viitattu 09.01.2019, luettavissa: <http://www.facscodinggroup.com/universal-expressions/>

⁴⁸ Viitattu 13.12.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

⁴⁹ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

⁵⁰ Viitattu 22.11.2018, luettavissa: <https://www.kairos.com/blog/the-universally-recognized-facial-expressions-of-emotion>

5.6 Pelko

Kuvat 1⁵¹, 2⁵² ja 3⁵³ (vasemmalta oikealle) ilmentävät pelon tunnetta.

Pelko ilmenee kasvoilla kulmakarvojen nousemisena ja lievänä yhdistymisenä (kuva 1), ylemmät silmäluomet vetäytyvät lähes kokonaan, alemmat silmäluomet kiristyvät ja suupielet kiristyvät hieman horisontaalisesti kohti korvia. Pelko voi ilmetä myös kaulan alueella nielaisuna. Suurimpana erona yllättyneisyyteen ovat silmäluomien vetäytyminen kokonaan, sekä kulmakarvojen yhdistymisestä aiheutuneet pienet rypyt kulmakarvojen väliin (kuva 1 ja 3). Mikäli vain kasvojen ylemmän osan merkit näkyvät ilman suun alueen merkkejä, kyseessä saattaa olla teeskennelty ilme. Pelon ollessa äärimmillään myös suu aukeaa, samoin kuin yllättyneisyydessä (kuva 3). Aidossa pelon tunteessa suupielet ovat kuitenkin hieman kiristyneet, toisin kuin yllättyneisyydessä.^{54 55}

⁵¹ Viitattu 09.01.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

⁵² Viitattu 09.01.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

⁵³ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <http://www.pantomime-popkultur.de/2016/04/micro-expression-the-facial-expressions-of-the-7-basic-emotions-at-a-glance/?lang=en>

⁵⁴ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <https://www.bl-expert.com/emotions/fear-as-emotion/>

⁵⁵ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

5.7 Yllättyneisyys

Kuvat 1⁵⁶, 2⁵⁷ ja 3⁵⁸ (vasemmalta oikealle) ilmentävät yllättyneisyyden tunnetta.

Yllättyneisyys on ilmeistä aikamääreellisesti vähiten kestävä. Sitä seuraa yleensä jokin muu tunne, riippuen siitä, mikä yllättyneisyyden on aiheuttanut. Yllättyneisyyden voimakkuus vaihtelee lievästä shokkiin. Yleisin merkki yllättyneisyyden aitoudesta on sen kesto: mikäli tunne viipyy kasvoilla kauemmin kuin sekunnin, on se merkki tunteen teeskentelystä. Yllättyneisyys näkyy kulmakarvoissa, silmissä ja suun/leuan alueella. Osa ihmisistä rypistää myös lievästi otsaansa, mutta sitä ei tapahdu kaikilla. Yllättyneisyys ilmenee kulmakarvojen nopeana ylöspäin nostamisena (kestää vain sekunnin), silmäluomien lievänä vetäytymisenä, sekä leuan rentoutumisena tai suun aukeamisena. Yllättyneisyys sekoitetaan usein pelkoon. Pelossa silmäluomet vetäytyvät lähes kokonaan ja kulmakarvojen sisemmät osat osoittavat alaspäin ja yhdistyvät hieman. Lisäksi suupielet kiristyvät hieman sivuille, kun taas yllättyneisyydessä suupielet ovat neutraalissa asennossa eivätkä silmäluomet vetäydy täysin piiloon.^{59 60}

⁵⁶ Viitattu 09.01.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

⁵⁷ Viitattu 09.01.2018, luettavissa: <https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

⁵⁸ Viitattu 09.01.2019, luettavissa: <http://twinklet8.blogspot.com/2015/03/classifying-different-emotions.html>

⁵⁹ Viitattu 05.11.2018, luettavissa: <https://www.bl-expert.com/emotions/surprise-as-emotion/>

⁶⁰ Viitattu 21.11.2018, luettavissa: <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

6. VALEHTELU

Valehtelun huomaaminen ei ole koskaan helppoa. Yleisesti ihmisten tehtyä päätöksen siitä, uskovatko he toista ihmistä vai eivät, heillä on tapana olla muuttamatta mielipidettään. Tämä aiheuttaa riskin siitä, että ihmiset lakkaavat etsimästä ja huomioimasta informaatiota, joka puhuisi heidän saatua käsitystään vastaan tai pahimmillaan he tulkitsevat väärin saatua informaatiota muuntaen sen heidän aatteitaan tukeviksi.⁶¹

Ekman jaottelee viestinnästä ilmenevät vihjeet kahteen luokkaan. Nämä ovat virheitä, jotka saattavat paljastaa totuuden tai osoittaa sanotun tai ilmenneen valheeksi, kuitenkin totuutta paljastamatta. Tunnevuodoksi (*Leakage*) kutsutaan valehtelijan paljastaessa totuuden vahingossa sanattomalla viestinnällä. Valehtelijan käyttäytymisen herättäessä epäilyä valehtelemisesta kutsutaan vihjeeksi (*Deception clue*). Tunnevuoto paljastaa tunnetun tunteen, kun taas vihje kertoo ihmisen valehtelevan, mutta ei paljasta valehtelun syytä. On kuitenkin huomioitava, ettei ole olemassa yhtä tiettyä eleitä tai eleiden yhdistelmää, joka paljastaisi valehtelun aina. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei olisi eleitä, jotka viittaisivat valehteluun. On olemassa useita eleitä, joita ilmenee usein ihmisten sanattomassa viestinnässä valehdellessa, mutta niitä saattaa ilmetä silloinkin, kun ihminen ei valehtele. Kun kysymys on siitä, valehteleeko joku vai ei, syystä riippumatta, riittää pelkän vihjeen huomaaminen. Sekä tunnevuodot, että vihjeet ovat kuultavan tekemiä virheitä. Ne ovat tahdosta riippumattomia reaktioita, joista valehtelija ei välttämättä ole edes tietoinen.⁶²

Monissa tapauksissa valehtelun uhri saattaa sivuuttaa valehtelijan antamia merkkejä valehtelusta, esimerkiksi liittyen pitkäaikaisen vaimonsa salasuhteeseen. Tällä tavoin mies kokee välttävänsä nöyryytyksen ja mahdollisen avioeron. Vaikka mies olisikin tietyllä tapaa tietoinen vaimonsa suhteesta toiseen mieheen hän saattaa ohittaa mielessään epäilynsä vaimonsa valehtelusta, huolimatta siitä, että tämä olisikin osoittanut merkkejä valehtelusta – niin kauan, kun mitään ei ole sanottu suoraa on miehellä edelleen edes hieman toivoa, ettei salasuhdetta olisi ja parisuhde voisi vielä pelastua.⁶³

---

⁶¹ Viitattu 07.11.2018, luettavissa: <https://studunnsdl.wordpress.com/2013/02/05/vrijs-guideline-to-catching-liars-observational-guidelines/#more-1182>

⁶² Ekman – 2009:41-42

⁶³ Ekman – 2009:20

Ekman luokittelee 2009 julkaistussa kirjassaan ”Telling Lies” ihmisten valehtelevan kahdella päätavalla; piilotellen ja vääristellen. Piilottelun määritelmä on, että valehtelija pitää osan tietämästään informaatiosta itsellään kuitenkin valehtelematta muutoin tapahtumien kulusta. Vääristelyssä valehtelija esittää väärää tietoa faktana ja tämän lisäksi saattaa jättää kertomatta osan tarinasta.⁶⁴ Piilottelu on yleisempi tapa valehdella, sillä se on helpompaa: mitään ei tarvitse keksiä. Kiinnijääminen on mahdotonta, mikäli koko tarinaa ei tiedetä. Vääristelyssä ihminen joutuu muistamaan tarkasti valheensa ja täten hän joutuu olemaan varpaillaan jatkuvasti, jotta hän ei muuttaisi vahingossa tarinaansa esimerkiksi seuraavana päivänä. Valehtelijat mieltävät piilottelun myös vähemmän tuomittavana tekona, jolloin valehtelijan omatunto pysyy puhtaampana kuin silloin, kun valehtelija vääristelee totuutta muuttamalla tapahtumien kulkua.⁶⁵

Vääristelyä ilmenee usein silloinkin, kun se ei ole valheen kannalta välttämätöntä. Tämä johtuu siitä, että se auttaa valehtelijaa keksimään selityksiä mahdollisille todisteille, jotka ovat ristiriidassa hänen kertomansa kanssa. Vääristely on usein myös välttämätöntä valehtelijan pyrkiessä piilottamaan tunteitaan. On helppoa piilottaa tunne, jota ei enää tunne, mutta on paljon hankalampaa piilottaa tunne, joka on edelleen aktiivinen. Mitä vahvempi tunnetila on, sitä vaikeampaa sitä on peitellä. Esimerkiksi kauhua on vaikeampi peitellä kuin huolta, samalla tavoin vihaa on vaikeampaa piilottaa kuin ärsyyntyneisyyttä. Monissa tapauksissa piilottelun ja vääristelyn yhdistely voi olla ainoa keino uskottavan valheen luomiseksi, mutta valehtelija pääsee usein kuin koira veräjältä vain jättämällä kertomatta osan tarinasta.⁶⁶

Mitä vahvempi tunnettu tunne on, sitä todennäköisemmin se paljastuu tunnevuotona kasvoilta tai kehosta, valehtelijan ponnisteluista huolimatta. Tällöin tilannetta voi helpottaa piilottamalla tunnettu tunne toisen tunteen alle; esimerkiksi hymyn taakse. Otan esimerkiksi jo aiemmin mainitsemani pettämistapauksen. Esimerkkinä: miehen kysyessä vaimoltaan, kenen kanssa hän vietti iltaansa ulkona, vaimo ei välttämättä selviä tilanteesta näyttämällä vain ns. ”pokerinaamaa”. Käsien alkaessa täristä on paljon helpompaa tehdä niillä jotain havaitun tunteen piilottamiseksi; esimerkiksi puristaa käsiä nyrkkiin. Sama tilanne pätee myös kasvojen lihaksiin; huulien puristuessa yhteen ja kiristyessä sivuille, silmäluomien ja kulmakarvojen kohotessa ylös pelon vallassa on äärimmäisen vaikeaa pitää kasvoja peruslukemilla. Tunteet on helpompi peittää toisenlaisilla

---

⁶⁴ Ekman – 2009:28

⁶⁵ Ekman – 2009:29

⁶⁶ Ekman – 2009:28-31

lihasliikkeillä esimerkiksi puremalla hampaita yhteen, puristamalla huulia tiukemmin yhteen ja laskemalla kulmakarvoja; esittämällä vihan tunnetta. Tunteista aiheutuneiden muutosten peittäminen äänessä, kehossa ja kasvoissa vaatii kovaa työtä.⁶⁷ Vaikka tunteen peittäminen onnistuisikin, eikä tunnevuotoja tapahdu, tunteiden peittämisestä aiheutuva kamppailu saattaa silti näkyä.⁶⁸ Mikäli tarinan mies ei kuitenkaan usko naisen selitystä, hänen paniikkinsa yltyy, vaikeuttaen suuresti tunnetilan piilottamista.⁶⁹

Negatiivisten tunteiden piilottaminen tai väärentäminen, kuten pelon tai hädän tunteet, ovat suurimmalle osalle ihmisistä hankalampia kuin positiivisten tunteiden. Ekmanin tutkimustulosten mukaan suurin osa ihmisistä ei pysty tahdonalaisesti liikuttamaan osaa kasvojen lihaksia, jotka liikkuvat ihmisen tuntiessa pelkoa tai hätää. Vihan ja inhon tuntemukset ovat hieman helpompia väärentää, silloin kun tunnetta ei oikeasti tunneta. Tällöinkin virheiden määrä on yleensä suuri. Ihmisen huomattaessa tunteen alkavan näkyä hänen kasvoillaan hän saattaa yrittää peittää sen toisella tunteella. Tapahtuva muutos kestää kauemmin, kuin esimerkiksi mikroilme, mutta se ei kuvasta tunnetta yhtä täydellisesti. Osaa kasvojen lihaksista voidaan pitää luotettavampina kuin toisia, sillä niitä on erittäin vaikea hallita ja siten väärentää. Näitä ovat esimerkiksi suupielet; vain 10% tutkimukseen osallistuneista onnistuivat liikuttamaan suupieliään alaspäin liikuttamatta leuan lihaksia. Myös kulmakarvojen liikuttaminen ylöspäin, yritettäessä esittää vakuuttavasti surun tunnetta on hyvin vaikeaa suurimmalle osalle ihmisistä. Esimerkiksi tunteen peittäminen hymyllä ei vaikuta ylempiin silmäluomiin tai otsan alueen lihaksistoon.⁷⁰

6.1 Ihmisen tarve valehdella

Kaikki valehtelevat. Osa meistä oppii taidon nuorempana, osa hieman vanhempana.

Ekman listaa yrityksensä kotisivulla 9 valehtelun päämotiivia, joita hän pitää syinä sille, miksi ihmiset valehtelevat:

1. Rikoksesta tai vahingosta seuraavan rangaistuksen välttämiseksi.

Käytännössä siis syy jokaiselle rikoksen tekijälle. Suomessa rikoksesta epäillyn asemassa olevilla on oikeus valehdella esitutkintaviranomaiselle.

---

⁶⁷ Ekman – 2009:36

⁶⁸ Ekman – 2009:47

⁶⁹ Ekman – 2009:36

⁷⁰ Ekman – 2009:132-133

2. Saadakseen palkkion, jota ei muutoin voisi saada.

Tällä tarkoitetaan hyödyn saavuttamista valehtelun avulla.

3. Toista ihmistä suojellakseen.

Syytön kuultava saattaa tunnustaa rikoksen, jonka tosiasiallisesti hänen läheisensä on tehnyt.

4. Suojellakseen itseään väkivallan uhalta (myös emotionaalisen).

Perheväkivallan uhria kuultaessa hän saattaa kiistää tapahtuneen pahoinpitelyn väittäen esimerkiksi kaatuneensa rappusissa, sillä hän pelkää puolisonsa reaktiota, mikäli paljastaisi totuuden.

5. Saadakseen ihailua muilta.

Esimerkkinä: rikokseen syytön henkilö yrittää ottaa vastuuta toisen tekemästä ovelasta rikoksesta saadakseen ihailua muilta.

6. Päästäkseen kiusallisesta tilanteesta.

Esimerkiksi tekosyy, jonka varjolla vältetään osallistumasta juhliin tai sen varjolla juhlista aikaisin poistuminen.

7. Välttääkseen nöyryytetyksi/nolatuksi joutumisen.

Esimerkiksi seksuaalirikoksen uhri saattaa kokea raiskauksen nöyryyttävänä kokemuksena, eikä hän halua puhua siitä vaan keksii valheen totuuden peittelemiseksi.

8. Säilyttääkseen yksityisyyden, joutumatta ilmoittaa siitä suoraan.

Esimerkkinä: rikoksen uhri saattaa valehdella tekemisestään rikoksen aikana, jotta välttyisi kertomasta henkilökohtaisista asioistaan.

9. Vallan käyttönä kontrolloimalla tietoa.

Voi ilmetä esimerkiksi silloin, kun kuultava nauttii saadessaan tietynlaisen yliotteen poliisista. Kuultava voi kokea ylemmyyden tai vallan tunnetta tietäessään selvitetävästä rikoksesta asioita, joita poliisi ei tiedä.⁷¹

---

⁷¹ Viitattu 27.10.2018, luettavissa <https://www.ekmaninternational.com/survey-uncovers-the-extent-of-deception-across-sectors/>

6.2 Syyt valehtelun epäonnistumiselle

Valheet epäonnistuvat usein piilotetun tunnetilan vuotaessa sanattomana viestinnän seurauksena. Mitä voimakkaampi tunnetila valheeseen liittyy ja mitä useampi tunne siihen liittyy sen todennäköisemmin valhe pettää valehtelijan ilmeten jonkin sortin tunnevuotona, sillä esimerkiksi syyllisyyden tunto voi ”motivoida” valehtelijan tekemään virheitä jäädäkseen kiinni – ja täten päästä syyllisyyden tunnostaan.⁷²

Kun kyse on poliisille valehtelemisesta voi valehtelu epäonnistua useasta syystä; viranomaiset löytävät todisteita, jotka todistavat ihmisen valehdelleen, joku paljastaa epäillyn valehdelleen (ystävä, silminnäkijä, rikoskumppani ym.). Epäillyn sanaton viestintä ja käyttäytyminen voivat yhtä hyvin paljastaa valheen. Näitä ovat virheet, jotka ilmenevät kuultavan valehdellessa esimerkiksi kuulustelun yhteydessä. Muutokset kehon kielessä, kasvoilla, nieleminen, kasvojen peittäminen, pitkät satunnaiset tauot kesken puheen, muutokset äänenpainossa ja korkeudessa. Miksi ihmiset sortuvat näihin virheisiin?⁷³ Ekman kertoo kirjassaan *Telling Lies* taustavaikuttajina olevan kaksi syytä, toinen liittyy tunteisiin ja toinen ajatteluun.

Epäillyt eivät aina valmistaudu riittävästi valheeseensa, jonka he esittävät kuulustelussa. He eivät kykene tai ehdi opettelemaan ja siten muistamaan valhetta riittävän hyvin kuulustelutilanteen koittaessa, eivätkä siten osaa varautua kuulustelijan esittämiin kysymyksiin. Valehtelija keksii valheen, joka toimii enemmän tai vähemmän heidän omilla ehdoillaan. Kun kuulustelija kysyykin kysymyksen, jota he eivät odottaneet heidän tarinansa alkaa rakoilla. Epäilty joutuu tällöin miettimään tarinaansa valheen lyhyessä ajassa, joka voi aiheuttaa vääristymiä tarinan johdonmukaisuuteen. Nopeasti keksitty valhe ei yleensä kannata pitkälle, sillä se ei välttämättä sovi tarinaan. Tämä saattaa aiheuttaa tunnevuotoja tai vihjeitä käyttäytymisen perusteella, jolloin kuulustelijan epäilykset heräävät.⁷⁴

Valehteluun viittaavia vihjeitä ilmenee yleisimmin valehtelijoiden kokiessa tunteita, kognitiivista taakkaa tai heidän yrittäessä kontrolloida käyttäytymistään. Valehtelu ei itsessään vaikuta yksilön sanattomaan viestintään tai puheeseen vaan valehtelijan on koettava tunteita, kuten syyllisyyttä (*Deception guilt*), pelkoa (*Detection apprehension*) tai tuntea jännitystä/innostumista mahdollisuudesta huijata jotakuta (*Duping Delight*). Kun

---

⁷² Ekman – 2009:21

⁷³ Ekman – 2009:21,43,44

⁷⁴ Ekman – 2009:43-44

kyseessä on asia, jossa panokset eivät ole korkeat, eikä valheen onnistuminen ole erityisen tärkeää, valehtelijat eivät yleensä tunne mainittuja tunteita, mistä johtuen valehtelun tunnistaminen on äärimmäisen vaikeaa. Kun kyseessä on juttu, jossa panokset ovat korkeat, on toisen vakuuttaminen äärimmäisen tärkeää, mikä aiheuttaa sen, että valehtelijat kokevat tunteita, kuten pelkoa tai syyllisyyttä.⁷⁵

6.3 Valehtelusta johtuva syyllisyys

Syyllisyyden tunteen voimakkuus vaihtelee samalla tavoin, kun muissakin tunteissa. Tunteen ollessa äärimmillään se heikentää radikaalisti yksilön itsearvostusta ja voi tuntua kidutusmaiselta kokemukselta. Valehtelijan on erittäin vaikeaa peitellä sisällä olevaa tunnekuohua, mikä aiheuttaa tunnevuotoja ja vihjeitä. Joskus valehtelija voi potea huonoa omatuntoa jopa valehtelusta itsessään (*Deception guilt*).⁷⁶

Ihmisten kokema syyllisyyden tunne vaihtelee kuitenkin suuresti. Syyllisyys on merkittäväällä tavalla kytköksissä ihmisen arvoihin, osa ihmisistä mieltävät valehtelun olevan oikeutettua ja normaalia, kun taas toiset kokevat sen äärimmäisen vastenmieliseksi ja vääräksi. Tästä syystä toiset kokevat epämukavuutta valehdellessaan ja toiset eivät. Valehtelusta johtuva syyllisyys ja sen tunteminen itsessään on suoraan kytköksissä myös itse valehdeltavasta asiasta. Mitä korkeammat panokset valheen onnistumiselle on, sitä enemmän syyllisyyttä on myös havaittavissa valehtelijassa.⁷⁷

Syyllisyys ilmenee lähes yhtä identtisesti kuin häpeä ja nöyryytys: ihminen katsoo alaspäin tai poispäin, vältellen katsekontaktia, kulmakarvat kaareutuvat ulospäin ja suupielet kääntyvät hieman alaspäin samoin, kun surun tunteessa. Yleensä pää on hieman eteenpäin kallistuneena tai kumarassa. Merkit näkyvät yleensä silloin, kun yksilö tajuaa tekonsa tai hänen jäädessä kiinni teosta, mutta se voi myös ilmetä ihmisen tajutessa toimineensa väärin. Syyllisyys ei ilmene ilmeenä universaalisti samalla tavalla.⁷⁸

⁷⁵ Viitattu 07.11.2018, luettavissa <https://studunnsdl.wordpress.com/2013/02/05/vrijs-guideline-to-catching-liars-observational-guidelines/#more-1182>

⁷⁶ Ekman – 2009:65

⁷⁷ Vrij – 2008:43-44

⁷⁸ Viitattu 08.11.2018, luettavissa <https://www.aquiziam.com/facial-expressions-basics/>

Valehtelusta aiheutuva syyllisyys ilmenee kuitenkin vain, mikäli valehtelija kokee saavuttavansa valheella jotain. Lisäksi ihmisen pitäessä valehtelua oikeutettuna, kuten vaikkapa pokeria pelatessa tai heidän ajatellessa tapahtuneen rikoksen olleen jonkun muun syytä, ei merkkejä syyllisyydestä todennäköisesti ilmene.⁸⁰ Ihmisillä on myös tapana tuntea vähemmän syyllisyyttä valehdellessaan henkilölle, joka ei ole heille entuudestaan tuttu tai joka ei jaa samoja arvoja valehtelijan kanssa.⁸¹

Poliisin kanssa aiemmin tekemisessä olleet rikolliset ovat useimmiten harjaantuneita valehtelijoita, eivätkä tunne syyllisyyttä tuntemattomalle tai poliisille valehtelusta.⁸² Heidän kohdallaan pelko kiinnijäämisestä saattaa kuitenkin antaa vihjeitä valehtelusta.

6.4 Pelko kiinnijäämisestä

Pelko kiinnijäämisestä (*Detection apprehension*) motivoi valehtelijaa pysymään valppaana ja varomaan virheitä. Kiinnijäämisen pelkoon ja sen voimakkuuteen vaikuttavat useat tekijät.⁸³ Lyhyesti selitettynä näitä ovat:

- Valehtelija on tietoinen siitä, että hänen kanssaan tekemisissä olevaa henkilöä on vaikea huijata
- Kuulustelijan epäilyjen herääminen valehtelusta
- Valehtelijan aikaisemmat kokemukset epäonnistuneesta valehtelusta
- Liian vähäinen valmistautuminen valehteluun
- Valehtelija pelkää erityisen paljon kiinnijäämistä
- Korkeat panokset: rangaistus valehtelusta ja/tai rangaistus teosta, josta valehdellaan, on niin suuri, ettei tunnustamiselle ole kannustimia. Mitä suuremmat

⁷⁹ Viitattu 08.11.2018, luettavissa <https://www.aquiziam.com/facial-expressions-basics/>

⁸⁰ Ekman – 2009:69

⁸¹ Ekman – 2009:67

⁸² Ekman – 2009:68

⁸³ Ekman – 2009:49

panokset ovat kyseessä, sitä suurempi on myös pelko kiinnijäämisestä.^{84 85}

6.5 Valehtelusta seuraava ilon tunne

Jotkut ihmiset saavat positiivisia tuntemuksia valehtelusta, etenkin onnistuessaan siinä. Tätä kutsutaan termillä *Duping delight*. Valehtelijat kokevat mielihyvää valehdellessaan, kun taustavaikuttajana on kiinnijäämisen riski. Tällöin valehtelijan kasvoillaan saattaa näkyä merkkejä jännityksestä hänen odottaessa seuraavaa kysymystä. Mikäli valhe onnistuu, valehtelija tuntee mielihyvää, ylpeyttä ja/tai halveksuntaa, joka saattaa paistaa hyvinkin selvästi hänen kasvoiltaan. Valheiden kerrottua/onnistuessa valehtelijan kasvoilla saattaa ilmetä tyytyväistä hymyä tai omahyväistä halveksuntaa kuulustelijaa kohtaan.⁸⁶ Valehtelija tuntee myös enemmän jännitystä/intoa ja mielihyvää, mikäli valehtelun aikana paikalla on myös muita, kuin henkilö, jolle valehdellaan.⁸⁷

Valehteluun viittaavien vihjeiden ilmetessä on tärkeää miettiä vaihtoehtoisia selityksiä käyttäytymiselle. Näitä ovat mm. kognitiivinen taakka, tunnevuodot ja itsekontrollointi. Sekä valehtelijat, että rehelliset ihmiset antavat merkkejä kasvaneesta kognitiivisesta taakasta ja itsekontrollista panosten ollessa korkeita. Rehellinenkin kuultava saattaa pelätä, ettei häntä uskota, jolloin em. merkkejä saattaa ilmetä. Tätä kutsutaan termillä *Otello error*.⁸⁸

---

⁸⁴ Ekman – 2009:75-76

⁸⁵ Vrij – 2008:44-45

⁸⁶ Ekman – 2009:76-77

⁸⁷ Vrij – 2008:45

⁸⁸ Viitattu 07.11.2018, luettavissa <https://studunnsdl.wordpress.com/2013/02/05/vrijs-guideline-to-catching-liars-observational-guidelines/#more-1182>

7. SANATTOMAN VIESTINNÄN ILMENEMINEN

Ihmisen rehellisestä käyttäytymistä (elehtimistä) normaalissa kanssakäymisessä käytetään termiä *Baseline*.⁸⁹ Baseline ilmenee henkilön vastatessa rehellisesti kysymyksiin (joihin tiedetään jo vastaus). Ihmisen vastattaessa kysymykseen tulee tarkkailla hänen reaktioitaan; elekieltä, kasvoja, ääntä, asennon muuttamista. Mikäli hänen käytöksensä muuttuu vastatessa kysymyksiin, joihin ei tiedetä vastausta tai hänen epäillään suurella todennäköisyydellä valehtelevan, on tarkkailtava mahdollisia muutoksia sanattomassa viestinnässä, kuitenkin huomioiden tilanteeseen liittyvät stressaavat tekijät.⁹⁰

Lisäksi on aina varottava tuomitsemasta ihmistä valehtelijaksi. Termi *Brokaw hazard* tarkoittaa ihmisten normaalin elehtimisen tulkitsemista vihjeeksi valehtelusta. Näitä voivat olla esimerkiksi kasvojen koskettelu, silmien räpyttely, kasvoissa tapahtuva nykiminen yms. Mikäli ihminen osoittaa tämän kaltaista sanatonta viestintää stressaantuneena jatkuvasti, se ei ole merkki valehtelusta.⁹¹

7.1 Keho

Suurin osa keholla tapahtuvasta viestinnästä on tahdosta riippumatonta, eivätkä ihmiset aina edes tiedosta antavansa ajatuksiaan ilmi kehollaan. Ihmisillä on tapana reagoida eleillään tiettyihin tilanteisiin.⁹² Yksittäinen elekielenä vuodettu valehteluun liittyvä vihje ei ole lähes koskaan varma merkki valehtelusta. Ei ole mitään yhtä tiettyä elekielellistä tai sanallista vihjettä siitä, että joku valehtelisi varmasti. Ei ole ns. ”Pinokkion nenää” joka kaikessa yksinkertaisuudessaan paljastaisi valheen. Eri ihmiset näyttävät eri vihjeitä. Sen sijaan on keskityttävä tunnistamaan tilanteita, jossa ihminen antaa useita vihjeitä valehtelusta lyhyessä ajassa. Näitä kutsutaan termillä *Cluster*. Cluster voidaan todeta henkilön osoittaessa kolme vihjettä (tai enemmän) lyhyessä ajassa, kuten kurkun selvittäminen, käsien ristiminen rintakehää vasten ja nojautuminen taaksepäin häneltä kysyttäessä jonkin sortin kysymys, mikäli hän ei ole elehtinyt näin aikaisemmin. Valehtelun tunnistaminen edellyttää siis sanattoman viestinnän ryppäitä, jotka poikkeavat normaalista käyttäytymisestä. On myös

---

⁸⁹ Matsumoto YM. – 2013:127

⁹⁰ Matsumoto YM. – 2013:126

⁹¹ Viitattu 07.11.2018, luettavissa <https://studunnsdl.wordpress.com/2013/02/05/vrijs-guideline-to-catching-liars-observational-guidelines/#more-1182>

⁹² MacKay – Messages, The Communication Skills Book 2009:59

tiedostettava, että yhtäaikaisesti tapahtuvat vihjeet ovat paljon luotettavampia, kuin erillään tapahtuvat yksittäiset vihjeet.⁹³

7.2 Kädet

Eleet ovat pääosin käsillä tapahtuvia liikkeitä, joita käytetään käytännössä kahteen tarkoitukseen – illustroimiseen ja verbaalisen sanoman välittämiseen. Eleet välittävät tietoa ajatuksistamme kehon välityksellä.⁹⁴ Ihmisillä on tapana viestiä käsillään esimerkiksi:

- koskemalla nenäänsä ollessaan epävarmoja tai valehdellessaan,
- koskemalla/nykimällä korvaansa halutessaan keskeyttää toisen puheenvuoron,
- puristaen käsiään nyrkkiin ollessaan vihaisia,
- raapimalla niskaansa valehdellessaan,
- liikuttaessaan kevyesti vain toista olkapäätänsä valehdellessaan,
- peittämällä suunsa kädellään valehdellessaan tai varoessaan kertomasta ”liikaa”

Näitä eleitä on tuhansia, eivätkä ne ole aina universaaleja. Yksinään ilmetessään em. valehteluun viittaavat eleet eivät kuitenkaan anna varmaa tietoa valehtelusta, vaan pikemminkin vihjeen siitä, että henkilö saattaa valehdella.^{95 96 97}

7.3 Illustraatiot

Illustraatiot ovat pääosin käsillä tapahtuvia liikkeitä, joita teemme esimerkiksi kertoessamme tarinaa. Illustraatiot ovat suoraan kytköksissä puheeseemme ja niiden tarkoituksena on kuvastaa sanoja. Illustraatiot eivät ole universaaleja.⁹⁸

Illustraatioiden vähentyminen on yleensä merkki valehtelusta. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että henkilöllä on tapana kuvittaa tarinaa elehtien normaalissa kanssakäymisessä.⁹⁹

⁹³ Viitattu 07.11.2018, luettavissa <https://studunnsdl.wordpress.com/2013/02/05/vrijs-guideline-to-catching-liars-observational-guidelines/#more-1182>

⁹⁴ Matsumoto YM. – 2013:75

⁹⁵ MacKay – 2009: 51,63

⁹⁶ Viitattu 22.11.2018, luettavissa <https://psychologia.co/signs-of-lying-in-body-language/>

⁹⁷ Viitattu 22.11.2018, luettavissa <https://danielakawmd.wordpress.com/2010/03/24/eight-of-the-most-common-lying-gestures/amp/>

⁹⁸ Matsumoto YM. – 2013:76

⁹⁹ Ekman – 2009:104

7.4 Tunnuskuvalliset eleet

Useimmat sanattomat eleet eivät merkitse paljonkaan. Symbolit (*Emblems*) ovat kuitenkin poikkeus. Symbolit ovat tunnuskuvallisia eleitä, jotka eivät tarvitse sanoja paljastaakseen henkilön tunnetilan hänen siitä tietämättään. Tunnettuja symboleita ovat mm;

- pään nyökytys (kyllä),
- pään pudistelu (ei),
- peukalon näyttäminen,
- keskisormen näyttäminen,
- vain toisen olkapään kohauttaminen (osittainen ele = vihje valehtelusta),
- kämmenten osittainen ylöspäin kääntäminen käsien ollessa reisillä (osittainen ele = avuttomuus)¹⁰⁰

Symboleita voidaan todentaa Ekmanin mukaan kahdella tapaa:¹⁰¹

1. Kun vain osa symbolista näytetään: olkapään kohauttaminen. Tämä ele ei ole universaali vaan täysin kulttuurisidonnainen. Mikäli henkilö kohauttaa molempia olkapäitään, se on aina tietoista. Jos henkilö kohauttaa vain toista olkapäätänsä, se on yleensä tiedotonta viestintää. Olkapään kohauttaminen voi viestiä valehtelusta, mikäli henkilö puhuu osoittaessaan tämän elkeen. Tämä kyseinen ele on yleensä lähes huomaamaton ja se jää monelta huomaamatta, ellei sitä osata etsiä henkilön kehonkielestä.
2. Symboli näytetään ”piilotetusti”. Tämä tarkoittaa sitä, ettei symbolia näytetä koskaan avoimesti vaan muutoin, kuin kaulasta ylöspäin ja vyötäröstä alaspäin. Tällöin kyseessä on tiedostamatonta sanatonta viestintää. Mikäli henkilö esimerkiksi näyttää keskisormeja istuessaan käsi reidellään (vihan merkki) on tämä piilotettua, eikä henkilö ole siitä yleensä edes tietoinen.

Eräänä yleisimpinä valehtelun merkkeinä voidaan pitää pään nyökytystä ja pudistelua. Mikäli ihminen kertoo negatiivisen väittämän, mutta nyökäyttää kevyesti päätään on tämä merkki valehtelusta. Samoin henkilön kertoessa positiivisen väittämän, pudistaen kevyesti

---

¹⁰⁰ Ekman – 2009:102

¹⁰¹ Ekman – 2009:102

päätään. Tällöin sanallinen ja sanaton viestintä ovat ristiriidassa: elekieli kumoaa sanotun.¹⁰²

103

7.5 Asento

Ihminen viestii myös asennollaan paljon. Ryhdikäs asento on usein merkki itsevarmuudesta ja avoimuudesta, kun taas kumara asento voi viestiä alemmuuden tunteesta tai siitä, ettei ihminen halua herättää huomiota. Mikäli ihminen nojaa eteenpäin, se voi olla merkki kiinnostuksesta. Vastavuoroisesti ihmisen nojatessa taaksepäin se voi tarkoittaa tylsistymisestä. Ihmisillä on tapana nojata taaksepäin myös puolustautuessaan. Ihminen pyrkii siten tiedostamattaan ottamaan etäisyyttä keskustelun toiseen osapuoleen. Tätä tukee myös, mikäli henkilö ristii kätensä rinnalleen samanaikaisesti taaksepäin nojatessaan. Jalat puolestaan voivat viestiä mielenkiinnon kohteesta. Jalkaterien suunta viestii siitä, missä henkilön mielenkiinnon kohde on. Esimerkkinä: henkilön jalkaterien osoittaessa pois päin toisesta osapuolesta, viestii henkilön haluavan pyrkiä tilanteesta pois/karkuun.¹⁰⁴

7.6 Kasvot

Kasvot ovat kiistattomasti näkyvin sanattoman viestinnän kanava ja hyvästä syystä. Kasvot ovat ihmiskehon monimutkaisin sanattoman viestinnän informaation lähde. Kasvoilta voidaan havaita tahatonta ja tahallista sanatonta viestintää. Eräs kasvojen tärkeimmistä signaaleista on tunteiden näyttäminen. Ilmeiden kautta ilmenevät tunteet viestivät ihmisen aikeista, motiiveista, persoonallisuudesta, luotettavuudesta ja uskottavuudesta. Ne informoivat meitä haitallisista tarkoituksista, piilotetusta informaatiosta tai valehtelusta.¹⁰⁵

---

¹⁰² Ekman – 2009:102

¹⁰³ <https://studunnsdl.wordpress.com/2013/02/05/vrijs-guideline-to-catching-liars-observational-guidelines/#more-1182> Viitattu: 07.11.2018, luettavissa.

¹⁰⁴ McKay – 2009:63-64

¹⁰⁵ Matsumoto YM. – 2013:15

7.6.1 Mikroilmeet

Mikroilmeet ovat ilmeitä, jotka välähtävät ihmisen kasvoilla neljäsosa sekunnin verran ja ovat suhteellisen harvinaisia. Ne vuotavat hetkellisesti täyden kuvan piilotetusta tunteesta. Mikäli niitä oppii lukemaan, ne antavat tärkeää informaatiota henkilön tunnetilasta. Mikroilmeiden keston takia niitä onkin äärimmäisen hankala huomata, vaikka niiden olemassa olosta olisikin tietoinen. Mikroilmeet ovat täysin tahdosta riippumattomia reaktioita. Tästä syystä valehteleva tai tunteitaan peittelevä henkilö ei välttämättä ole edes tietoinen kasvoillaan hetken ilmenneestä tunnevuodosta.¹⁰⁶ Mikroilmeitä on äärimmäisen vaikeaa teeskennellä niiden lyhyen keston takia. Mikroilmeet ilmentävät jo aiemmin käsiteltyjä seitsemää universaalista tunnetta, iloa, inhoa, vihaa, pelkoa, surua, yllättyneisyyttä sekä ylimielisyyttä/halveksuntaa.^{107 108}

7.6.2 Silmät

Kun puhutaan silmien luotettavuudesta tunnevuodoissa, asiaa pitää tarkastella useammalta kantilta. Ensimmäisenä ovat muutokset silmien ympärillä olevissa kasvojen lihaksissa. Nämä lihakset muuttavat silmäluomien muotoa ja määrittävät, kuinka paljon silmän valkuaista ja iiristä on näkyvillä. Näiden lihasten liikuttelu on kuitenkin suhteellisen helppoa, eivätkä ne vuoda tunnetiloja kovinkaan usein, ellei niitä analysoida mikroilmeestä tai peitelystä tunteesta. Seuraava informaation lähde on katseen suunta. Katseen suuntaus voi kertoa useista tunteista; alaspäin katsominen surullisena, alaspäin tai poispäin tuntiessamme syyllisyyttä, sekä poispäin katsominen inhon vallassa. Pelkkä katseen suuntaaminen ilman tunnevuotoa kasvoilla ei yksinään kuitenkaan kerro mitään, sillä sitä on äärimmäisen helppoa kontrolloida.¹⁰⁹ Monet tutkijat uskoivat pitkään katseen suunnan paljastavan valheen (esimerkiksi kuulijasta poispäin katsominen), mutta se on todettu paikkaansa pitämättömäksi.¹¹⁰

Seuraavat kolme silmiin liittyvää informaation lähettä ovat kaikista luotettavimpia. Näihin lukeutuvat silmien räpyttely, pupillien koon muutokset, sekä kyyneleet. Silmien räpyttely ei välttämättä itsessään anna juurikaan informaatiota, mikäli henkilöllä on tapana räpytellä silmiään normaalistikin. Silmien räpyttely voi olla tiedostettua ja tahallista, mutta se on

¹⁰⁶ Ekman – 2009:129-131

¹⁰⁷ Viitattu 21.11.2018, luettavissa <https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

¹⁰⁸ Viitattu 22.11.2018, luettavissa <https://www.ekmaninternational.com/wiki/micro-expressions/>

¹⁰⁹ Ekman – 2009:141

¹¹⁰ Vrij – 2008:60

välillä myös tiedostamatonta ja tahatonta; silmien räpyttelyn määrä nousee usein ihmisen ollessa emotionaalisesti kiihottunut. Se ei siis itsessään ole merkki valehtelusta.¹¹¹

Myös pupillit laajenevat emotionaalisen kiihottumisen seurauksena, mutta se on täysin tahaton ja tiedostamaton reaktio. Pupillien laajeneminen johtuu autonomisen hermoston toiminnasta, joka säätelee myös syljen eritystä, hengityksen nopeutta ja hikoilua, sekä muutamaa muutosta kasvoissa. Pupillien suureneminen ja silmien räpyttely kertovat ihmisen kiihottumisesta emotionaalisesti, kuitenkin paljastamatta itse tunnetta. Ne voivat olla merkkejä innostuksesta, vihasta tai pelosta. Tästä huolimatta ne voivat olla tärkeä osa tunnevuotoa vain silloin, kun pystytään määrittämään, ettei kyse ole kuultavan pelosta tulla väärin tuomituksi tai ettei häntä uskota.¹¹²

Kyöneleet ovat myös autonomisen hermoston tuottamuksia ja ne ovat merkkejä vain muutamasta tunteesta. Kyyneleet ilmenevät ihmisen tuntiessa hätää, surua, helpotusta, tietyn tyyppistä mielihyvää tai ihmisen nauraessa kontrolloimattomasti. Kyyneleet ovat merkkejä hädästä tai surusta muiden tunteeseen liittyvien merkkien näkyessä, joita käsiteltiin aiemmin.¹¹³

7.7 Ääni

Puhuessamme annamme informaatiota kolmella tavalla: verbaalisesti, puhetyylillämme ja äänenpainollamme. Näistä elementeistä verbaalinen osio koostuu sanoista, puhetyyli puheen aikana pidettävistä tauoista sekä muista epäsäännöllisyyksistä ja äänenpaino äänenvoimakkuudesta ja äänenkorkeudesta. Toisin kuin kasvot, keho ja ääni, nämä em. tavat ovat toisistaan riippuvaisia ja niistä jokainen antaa meille erilaista informaatiota. Ihminen kykenee ilmeilemään tai elehtimään sanomatta sanaakaan. Päästäessäsi äänen, sillä on kuitenkin aina oma tyyhinsä ja äänenpainonsa.¹¹⁴

Kuvittele jonkun sanovan seuraavanlainen lause: ”Tästä tulee hauskaa.”. Pystytkö kuvittelemaan tilanteen siten, että lauseen sanoja kuvittelee siitä tulevan oikeasti hauskaa? Entä pystytkö kuvittelemaan sen niin, että siitä olisi hauskuus kaukana ja että puhuja

---

¹¹¹ Ekman – 2009:141-142

¹¹² Ekman – 2009:142

¹¹³ Ekman – 2009:142

¹¹⁴ Matsumoto YM. – 2013:53

kuvittelee siitä tulevan mahdollisesti jopa tuskallista? Jokainen puheeseen liittyvä elementti, joita kuvittelit muuttavat lauseen tarkoitusta. Myös sarkasmi toimii näin.¹¹⁵

Vain harvat ihmisistä ovat tietoisia omasta äänestään keskustelun aikana. Yleensä siihen ei juurikaan kiinnitetä huomiota, ennen kuin ero tavanomaiseen äänenvoimakkuuteen ja sävelkorkeuteen on huomattavan suuri. Tällöinkin kyse tilanteesta, jossa koettu tunnetila on noussut äärimmäisen vahvaksi tai täyteensä. Vaikka ääni ja sanat ovat toisistaan riippuvaisia, ne linkittyvät eri aivojen osiin. Ääni kytkeytyy aivojen osaan, jota on vaikeampi kontrolloida, kun taas puhe linkittyy aivojen osaan, jota on helpompi hallita. Tästä huolimatta ääni on kuitenkin suoraan kytköksissä puheeseen, mutta ei sanoihin.¹¹⁶

Ihmisen tunnetilan kiristyessä äänenkorkeuden on huomattu nousevan tavallisesta tasostaan. Tämä voi viestiä ilon, pelon tai vihan tuntemuksesta. Vastavuoroisesti äänenpaino laskee ihmisen ollessa rauhallinen tai hänen tuntiessa väsymystä tai masentuneisuutta. Äänen muutokset ilmenevät selvemmin, mitä vahvempi sen hetkinen tunnetila on.¹¹⁷

Vaikka ihminen pystyy kontrolloimaan sanojaan suhteellisen helposti, äänen hallitseminen on suhteellisen vaikeaa. Tämä johtuu siitä, että ääni on täysin kytköksissä puheeseen, mutta ei sanoihin. Lisäksi kuultavan on helpompaa keksiä sanallinen valhe, kuin kontrolloida samanaikaisesti puheensa ja äänensä muutostiloja.¹¹⁸

Ihmiset mieltävät usein rauhallisuuden rehellisyyden merkiksi. Tämä on kuitenkin harhaluulo. Hyvänä historiallisena esimerkkinä voidaan pitää esimerkiksi Valkoisen talon entisen neuvonantaja John W. Deanin televisioitua todistusta Watergaten senaatin oikeuskomiteassa. Deanin rauhallinen ja tasainen äänenpaino vakuutti suurimman osan väestöstä ja jopa tuomarin (Sirica) hänen syyttömyydestään häntä vastaan esitettyihin raskaimpiin syytöksiin. Oikeuskäsittelyn jälkeen Dean paljasti vastanneensa kysytyihin kysymyksiin mahdollisimman tunteettomalla ja ”kylmän viileällä” tavalla. *”People tend to think that somebody telling the truth will be calm about it.”*¹¹⁹ On siis aina otettava huomioon, että kuultava saattaa olla harjaantunut valehtelija tai tavallisuudesta poikkeavan hyvä näyttelijä¹²⁰

---

¹¹⁵ Matsumoto YM. – 2013: 54

¹¹⁶ Ekman – 2009: 92-96

¹¹⁷ MacKay – 2009: 94

¹¹⁸ Ekman – 2009: 92

¹¹⁹ Ekman – 2009: 97

¹²⁰ Ekman – 2009:96

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Asiakkaan kuulemisen yhteydessä on mielestäni tärkeää olla näyttämättä epäilyksiä kuulustelijan osalta, sillä asiakkaat lukevat kuulijan tuntemuksia samalla tavoin, kun kuulija lukee kuultavan tunteita. Mikäli kuultava henkilö puhuu totta, eikä kuulija usko häntä, se aiheuttaa kiusallisen tunteen kuultavalle ja hän saattaa kokea, ettei häntä uskota minkä seurauksena hän saattaa sulkeutua. Huono kokemus poliisin kanssa kohtaamisesta todennäköisesti heijastuu myös tulevaisuuteen, jolloin tuloksia on vaikeampi saavuttaa henkilön kanssa, joka on saanut huonoja kokemuksia poliisin kanssa toimimisesta. Tästä esimerkkinä voisi olla esimerkiksi myös se, että poliisi tietyllä tapaa huijaa kuultavaa, antaen tälle toivoa vapautumisesta, vaikka todellisuudessa on tietoinen kuultavan vangitsemismääräyksestä jo ennen kuulustelua. Koin itse saman tilanteen seurattessani harjoitteluni alkuvaiheilla kuulustelun toteutumista käytännössä kuulustelutodistajana. Kuultava kiisti tuolloin kaiken, eikä suostunut minkäänlaiseen yhteistyöhön kuulustelijan kanssa, vaikka poliisilla olikin jo selvät todisteet hänen syyllisyydestään. Ohjaajani totesi kuulustelun jälkeen kuultavan olleen aiemmin yhteistyökykyinen, mutta muuttaneen linjaansa sen seurauksena, että poliisi oli hänen mielestään huijannut tätä kuulustelussa. Tämä ei kuitenkaan missään nimessä tarkoita, ettei poliisin tulisi olla jatkuvasti skeptinen tai kriittinen kuultavan tarinan suhteen. Hänen pitää kuitenkin pyrkiä olemaan näyttämättä tai sanomatta sitä, mikäli valehtelusta ei ole varmaa tietoa. Lisäksi kuultava saattaa sulkeutua, vaikka hän valehtelisi ja huomaa, ettei poliisi usko häntä. Sulkeutumisen jälkeen kuultava saattaa kokonaan kieltäytyä puhumasta tai muuttaa käyttäytymistään, varoen entistäkin enemmän virheitä.

Pohdin myös Ekmanin tutkimuksia kiinnijäämisen pelosta. Hän totesi kirjassaan ”Telling lies” (johon olen viitannut työssäni useaan kertaan) kiinnijäämisestä aiheutuvan pelon ilmenevän todennäköisimmin, mikäli teosta ja siitä valehtelusta on olemassa rangaistukset erikseen. Suomessa epäilyllä on kuitenkin itsekriminointisuoja, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että epäilyllä on oikeus suoranaiseen valehteluun koko rikosprosessin aikana, mikäli häntä epäillään rikoksesta. Tällöin häntä ei voida myöskään rangaista itse valehtelusta. Se ei siis välttämättä näy yhtä vahvasti kuin niissä maissa, missä epäiltyä voidaan rangaista myös esitutkintaviranomaiselle valehtelusta.

Kävin työssäni läpi myös tilannetta, jossa panokset ovat korkealla. Tämä voi näkyä poliisin työssä esimerkiksi asianomistajan kuulustelussa, sillä hänellä on negatiivinen totuudessapysymisvelvollisuus, mikä tarkoittaa sitä, ettei hänen tarvitse puhua asioista, jotka

voisivat saattaa hänet itsensä rikosepäilyyn alle. Asianomistajan on kuitenkin puhuttava totta, mikäli hän päättää vastata esitutkinnassa esitettyyn kysymykseen. Myös todistajalla on totuudessapysymisvelvollisuus (positiivinen), tarkoittaen sitä, että hänen on kerrottava asioista totuudenmukaisesti, vaikkei esitutkintaviranomainen niistä suoraa kysyisikään. Uskon, että etenkin näissä tilanteissa voi esiintyä pelkoa kiinnijäämisestä, mikäli todistaja tai asianomistaja valehtelee (esimerkiksi vakuutuspetoksessa), sillä silloin pöydällä on mahdollisuus valehtelusta seuraavasta rangaistuksesta. Uskon, että kaikkien kuultavien kuulustelun yhteydessä olisikin syytä käydä joko itse rikoksesta tai perättömästä lausunnosta seuraava rangaistusasteikko läpi joka kerralla, huolimatta siitä, uskotaanko kuultavan valehtelevan vai ei.

Itse aiheena sanaton viestintä on melko laaja asia. Valitsin opinnäytetyöhöni tästä syystä lähinnä vain niitä asioita, joita pidän oleellisimpina poliisin ammattia ajatellen. Uskon myös itse hyödyntäväni näitä asioita tulevaisuudessa sanallista viestintää tulkitessani. Uskon aiheen olevan hyödyllinen työkalu poliiseille, jotka päättävät syystä tai toisesta lukea juuri tämän kyseisen opinnäytetyön. Aihe on hankala, mutta sanattoman viestinnän tulkitsemista voi oppia ajan kanssa. Kuten aiemmin mainitsin, osa ihmisistä ovat luonnostaan taitavampia esimerkiksi tunteiden tulkitsemisessa kuin toiset. Taidon voi kuitenkin onneksi oppia, mutta se vaatii työtä ja ponnisteluja, mikäli halutaan päästä parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. En esimerkiksi itse koe olleeni millään muotoa lahjakas tunteiden tunnistamisessa, mutta asiaan paneutumisen jälkeen olen alkanut havaita useita työssäni käsittelemiäni tunteita, jopa mikroilmeiden muodossa. Havaitsin jo harjoitteluni aikaisten kuulusteluiden yhteydessä kuultavalla tiettyjä ristiriitaisuuksia sanattoman ja sanallisen viestinnän välillä. Päätin poiketa hieman kuulustelusuunnitelmastani ja paneutua havaitsemaani valheeseen. Osalla kerroista sain juuri tästä syystä tärkeääkin informaatiota kuulustelupöytäkirjaan, jonka uskon vaikuttaneen rikosprosessin edettyä käräjäoikeuteen.

Havaitsin harjoitteluni aikana myös peilaamisen olevan tärkeässä roolissa useissa asiakaskohtaamisissa, kaikessa yksinkertaisuudessaan pelkästään murteen muuttaminen paikalliseksi tuntui rauhoittavan hermostunutta tai kiihtynyttä asiakasta. En tietysti tiedä, oliko kyseessä vain Tampereen murteen aiheuttama vastenmielisyys vai ei. Tunteiden peilaaminen on kuitenkin mielestäni yksi merkityksellisimpiä asioita poliisin ammatissa. Kuten eräs haastatteleman poliisimies totesi: *”Peilaaminen luo mahdollisuuden reflektoida kohteen mielialoja niin, että pystymme hyödyntämään sanatonta viestintää ja saavuttamaan luottamuksellisuutta. Tämä ilmenee esimerkiksi asiakaskohtaamisissa, kuolinviestin*

viemisissä, kuulustelutilanteissa, sekä organisaation sisällä tapahtuvan koulutuksen yhteydessä ja juuri se tekee aiheesta erittäin tärkeän.”.

LÄHTEET

McKay 2009 – McKay Matthew, Davis Martha, Fanning Patrick: Messages – The Communication Skills Book, New Harbinger Publications

Ekman 2009 – Ekman Paul: Telling Lies, W. W. Norton & Company Ltd

Gamble 2017 – Gable Teri Kwal & Gamble Michael – Nonverbal messages tell more, Routledge

Matsumoto, Frank & Hwang 2013 – David Matsumoto, Mark G. Frank & Hyi Sung Hwang – Nonverbal Communication, Sage Publications, Inc

Vrij 2008 – Vrij Aldert – Detecting lies and deceit: pitfalls and opportunities, second edition, John Wiley & Sons, Ltd

Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2017 – Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti – Haastattelun analyysi, Vastapaino

Ruusuvuori & Tiittula 2015 – Ruusuvuori Johanna & Tiittula Liisa - Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, Vastapaino

Eskola & Suoranta 2014 – Eskola Jari & Suoranta Juha – Johdatus laadulliseen tutkimukseen, Vastapaino

Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017 – Hyvärinen Matti, Nikander Pirjo & Ruusuvuori Johanna – Tutkimushaastattelun käsikirja, Vastapaino

Alasuutari 2012 – Alasuutari Pertti – Laadullinen tutkimus 2.0, Vastapaino

Hirsijärvi & Hurme 2011 – Hirsijärvi Sirkka & Hurme Helena – Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö, Gaudeamus

<https://studunnsdl.wordpress.com/2013/02/05/vrijs-guideline-to-catching-liars-observational-guidelines/#more-1182>

<https://www.scienceofpeople.com/microexpressions/>

<https://www.ekmaninternational.com/survey-uncovers-the-extent-of-deception-across-sectors/>

<https://www.ekmaninternational.com/wiki/micro-expressions/>

<https://www.kairos.com/blog/the-universally-recognized-facial-expressions-of-emotion>

<https://www.nytimes.com/2003/08/05/health/conversation-with-paul-ekman-43-facial-muscles-that-reveal-even-most-fleeting.html>

<https://psychologia.co/signs-of-lying-in-body-language/>

<https://danielakawmd.wordpress.com/2010/03/24/eight-of-the-most-common-lying-gestures/amp/>

<https://www.bl-expert.com/emotions/sadness-as-emotion/>

<https://www.bl-expert.com/emotions/anger-emotion-and-his-perception/>

<https://www.bl-expert.com/emotions/surprise-as-emotion/>

<https://www.bl-expert.com/emotions/fear-as-emotion/>

<https://www.bl-expert.com/emotions/happiness-as-emotion/>

<https://www.bl-expert.com/emotions/disgust-as-emotio/>

<https://www.aquiziam.com/facial-expressions-basics/>

<http://www.garyfaigin.com/faigin-face-blog/facial-expression-sad>

<http://www.pantomime-popkultur.de/2016/04/micro-expression-the-facial-expressions-of-the-7-basic-emotions-at-a-glance/?lang=en>

<https://www.cram.com/flashcards/ekman-facial-expressions-2447700>

<https://danielakawmd.wordpress.com/2010/03/21/micro-expressions-an-in-depth-look/>

<https://scepticon.files.wordpress.com/2009/10/microexpressions-disgust.jpg>

<http://twinklet8.blogspot.com/2015/03/classifying-different-emotions.html>

<https://imotions.com/blog/facial-expression-pictures/>

LIITE

Haastattelussa kysytyt kysymykset:

1. Mitä tiedät sanattomasta viestinnästä?
2. Tiedätkö miten valehtelu ilmenee?
3. Miten sanaton viestintä ilmenee?
4. Miten koet sanattoman viestinnän merkityksen poliisin ammatin kannalta?
5. Koetko tunnistavasi tunteita ilmeiden perusteella?